శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్త్రిక.

కాకినాడ

రెండునెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము. ౩౬. { సర్వజిత్తు. శ్రావణ - కార్తికములు } సంచిక ౩. ౬.

విస్మృత ప్రబంధ పద్యావళి.

పెదపాటి సోమయ్య — కేదారఖండము.

ఉ. కన్నియ రూపుఁ గోరుఁ; గనకంబులు గోరును దల్లి; బుద్ధిసం
పన్నతఁ గోరుఁ దండ్రి; కులభవ్యతఁ గోరును బంధుకోటి; ప
క్వాన్నఫలాదిభక్షణము లన్యులు గోరుదు;రిట్టు లన్నియున్
బన్నగ నొక్కచో నొదవె;భాగ్యము సేసితిఁగన్య నిచ్చెదన్. 1

సీ. కెంజాయజడముడి కేశపాశంబును
బాపచందురుఁడును బాపుదండ
యురగకుండలమును దరళతాటంకంబు
వనజాప్తుఁ డగుకన్ను వాలుఁగన్ను
ముదురుఁ బున్కలపేరు ముత్యాలహారంబుఁ
గముఁ గొంచెమగుచున్న ఘనకుచంబుఁ
బులితోలు దుప్పటి వెలిపట్టుచీరయుఁ
బాపపెండెంబును బసిఁడియందె

గీ. మృదువు దెలుపును నగు భూతిమృగమదంబు
నింత యొప్పునె కుడివంక నెడమవంక
నిమ్మహాదైవమునకని యిచ్చమెచ్చి
యర్ధనారీశ్వరుని గొల్చి రఖిలజనులు. 2

సీ. వేదాదులగు మహావిద్య లన్నియుఁ గూడి
మూర్తిమంతంబులై మొనసి కొలువఁ
గ్రతుమరీచ్యంగిరఃకణ్వాదిసంయముల్
పలుమాఱుఁ గనుసన్నఁ బనులు సేయ
సురసిద్ధకిన్నరగరుడవిద్యాధర
యక్షాదు లంతంత నభినుతింప
నారద విశ్వావసుతుంబురు మహాంగిర
శ్శతరుతు లుభయపార్శ్వముల మెఱయ

గీ. భామతోఁగూడి యానందభరితుఁ డగుచు
సత్యలోకేశ్వరుం డుండు సంస్తుతింప
నిమ్మహాసృష్టికెల్లను నితఁడు గర్త
చూడుఁడీ బ్రహ్మలోకంబు సుభగమూర్తి. 3

సీ. చరియించువారికి సంకల్పసిద్ధిగా
నిర్మించె నెవ్వాఁడు నిజవనంబు
సార్వకాలికఫలసస్యంబు గల్పించి
వరమునిశ్రేణి నెవ్వాఁడు బ్రోచె
చీకటితప్పు చేసిన నెవ్వఁ డదలించె
నింద్రుని తను వెల్ల హేయముగను
నుర్వీసురశ్రేణి కొఱిమ లేకుండఁగఁ
బలికె నెవ్వాఁడు ప్రతాపంబు మెఱసి

గీ. యట్టి శ్రీవీరశైవాగమాదివేది
యైన గౌతమసంయమి యాశ్రమంబు
పొంతనెంతయు నొప్పారి పొగడ నెగడు
ననఘమానస శ్రీవైజయంతిపురము. 4

సీ. వనితయూర్పులచేత వావిలి వికసించి
పాటఁ బెంకనము లేఁ బరువమయ్యె
నాతుక చూచిన నలువొత్తెఁ దిలకంబు
కొమరారె మాటలఁ గొండగోఁగు
సతిముఖరక్తిచే సంపంగి పొంపెక్కె
నవ్విన సురపొన్న మవ్వమలరె
నెలనాఁగ కౌఁగిట నిగురొత్తెఁ గురవకం
బంటినఁ జెలువొందె నామ్రితరువు

గీ. పొలఁతిపుక్కిటి మధువునఁ బొగడ పొలిచెఁ
గాంతపదసంగమున నశోకంబు విరిసెఁ
గాననములోన జాతియొక్కటియె తక్క
భూజములుఁ దీఁగలును బూచి బువురులయ్యె. 5

సీ. హరియురస్స్థలివోలెఁ గర మొప్పఁ జూచితే
భాసురకమలాధివాసమగుచు
యాశాతటమువోలె ననలారఁ జూచితే
బంధులకుముదవిభ్రమము గలిగి
త్రిదివంబువోలె నొప్పిదమయ్యెఁ జూచితే
మకరకచ్ఛపమహామహిమ గలిగి
గగనంబువోలె నక్కజమయ్యెఁ జూచితే
రాజహంసస్ఫూర్తి రమణ గలిగి

గీ. యతిమనోహరమందమారుతవిహార
లోలకల్లోలమాలికాందోళకేళి
కలితబహువిధఖగసముజ్జ్వలత గలిగి
యమరెఁ జూచితె యీసరోజాకరంబు. 6

చందలూరి చిక్కన్న—నాచికేతూపాఖ్యానము

సీ. రాజితరత్న దర్పణ తోరణంబులఁ
గడుశోభితములైన కల్వడములు
మానితకనకరంభా స్తంభపంక్తుల
భాసురోజ్జ్వలపతాకాసమృద్ధి
నిర్మలస్ఫురితమాణిక్యకుంభంబుల
మెండైన చిత్రంపుమేలుకట్లు
ప్రకటితనూత్నమౌక్తికరంగవల్లుల
రమణీయపరిమళద్రవ్యసమితిఁ
గీ. దనరు నగరంబు నుతనిరంతరవిభూతి
నతిశయంబుగఁ దగనలంకృతు లొనర్చి
బహుపదార్థంబు లొడఁగూర్చి పరిణయమున
కాయితముసేసి రంత వా రనుపమముగ. 1

సీ. బహువిధపరిమళభరితోదకంబులఁ
జెలువంబు శోభిల్ల జలకమార్చి
నిండారు పండువెన్నెల పోయగము నవ్య
పసిఁడికమ్ములకెల్ల పట్టుఁగట్టి
కబరిభారంబునఁ గన్నెచెంగలువలు
పసమీఱఁ గొనలుదోఁపంగఁ జెరివి
తీండ్రించు పసిఁడి దీధితులచే నమరెడు
నవరత్నమయభూషణములు దొడిగి
గీ. మృగమదముఁ గుంకుమంబును మేళవించి
గంధసారంబు మైఁదీగఁ గలయ నలఁది
శ్రీలు మెఱయంగఁ బరిణయోచితము గాఁగ
సఖులు కై సేసి తెచ్చిరి చంద్రముఖిని. 2

వడి - యతి

చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి.

తెలుఁగుభాషలో ఛందోబద్ధమయిన కవితామార్గములం దన్నిటను వడులకు ప్రాసములకు మహత్త్వ మధికము. వానిని కూర్చుటలో నితరభాషాకవులందఱికంటె నాంధ్రకవులకు శ్రమ యత్యధికము. కాని వాని నవధానముతో ననువుగఁ గూర్చినచోఁ బద్యములు తీర్చి దిద్దినట్లుండును. తొలుత నీవడులు ప్రాసములుగూడ తెలుఁగుకైతల కలంకార మాత్రములుగనే యవతరించి, క్రమముగ లక్షణములలో నగ్రస్థానము నాక్రమించినవి. నేటి కయిదు శతాబ్దులకుముందు కొఱవి గోపరాజ కవి తానురచించిన 'సింహాసన ద్వాత్రింశిక' యనుప్రబంధమునందువీని ప్రాశస్త్యము ని ట్లుగ్గడించినాఁడు.

వ. ఆంధ్రమండలంబునం గోణదేశంబునం దెలుంగు కవితకు ప్రాలు
వళ్లు ననునియమంబులు చూచినాఁడ; నవి యెయ్యెడం దఱుచు
గాకుంట నపూర్వం బవధరింపుము.

శా. పుణ్యస్త్రీకి గణింప మంగళగుణంబు ల్సొమ్ములై యొప్పఁగాఁ
బణ్యస్త్రీకి సువర్ణమాత్రిక సుహాసవ్యక్తి భూషాకృతు
ల్గణ్యం బాగతి సంస్కృతంబునకు వాగ్వ్యాఖ్యానంబు శబ్దంబు లా
వణ్యాకారము లౌఁ; దెనుంగునకుఁ బ్రాల్వళ్లుం గడు న్వన్నియల్.
క. ౧౯౦

క. తప్పక వళ్లును బ్రాలును
ముప్పిరి గొనఁదగినశబ్దములు మెఱుఁగెక్కం
జెప్పినఁ గవితాచాతురి
యొప్పము వెట్టిన పసిండియొఱపున మెఱయున్. క. ౧౯౧.

ఈప్రసంగమునుబట్టి గోపరాజకవిసమయమునకు వడులు ప్రాస ములు నితరభాషలందుఁ దఱచుగ లేనట్లును, వీని నవధానముతోఁ గూర్చిన కవితలు తీర్చిదిద్దిన బంగారుప్రతిమలవలె మెఱుఁగెక్కి యను టయు వ్యక్తమగుచున్నది. ప్రాలు వళ్లును అలంకారస్థానీయము లను టయుఁ బైప్రసంగమున విదితమగుచున్నది. నన్నయభట్టారకుఁడు మున్నగు ప్రాచీనకవులు వీనిని గూర్చుటలో విశేషావధానమును బాటించుటఁ జేసి నాఁటిశబ్దస్వరూప నిర్ణయమునకు సైతము నివి మిక్కిలి యుపకరించినవి, ఉపకరించుచున్నవి.

కవిజనాశ్రయము కావ్యాలంకార చూడామణి మున్నగు లక్షణ గ్రంథములలోఁ గొన్నిటఁ బాదాదినున్న యక్షరము వడియనియే వ్యవ హరింపఁబడినది. 'వడి' యనుపదము 'యతి' యనుపదమునకుఁ బర్యా యముగ వ్యవహరింపఁబడలేదు. కాని అనంతుఁడు మున్నగుకొందఱు లాక్షణికులు వీనిరెండింటిని విశ్రమాదిశబ్దములతోఁగూడ పర్యాయ పదములుగ వ్యవహరించినారు. ఈవిషయమున లాక్షణికుల నిబంధన మెట్లున్నదో యరయుదము.

ఆంధ్రశబ్ద చింతామణికర్త వడినిగూర్చి, 'వళి రాద్య మనన్త రాక్షరం ప్రాసః' అనినాఁడు. అనఁగా పద్యపాదమున కాద్యక్షరము 'వళి'యనియు, తరువాతియక్షరము ప్రాసమనియు సంజ్ఞకలవనిభావము. ఈవిషయముననే యప్పకవి పాఠమును తద్వివరణమును నిట్లున్నవి.

శ్లో॥ ఆద్యో వళి ద్వితీయోఽవర్ణః ప్రాసోఽత్ర పాదపాదేషు—

క. చరణ చరణమున కాద్య
క్షరములు వళు లయ్యె నవియె క్రమ్మఱ దత్త
చ్చరణములలోనఁ జెప్పిన
యిరవులఁ బొందింపవలయు నెల్లకృతులలోన్.

అనఁగా పద్యపాదమునందలి మొదటియక్షరము 'వళి'యనియు దాని నాయాపాదములయందలి యతిస్థానమున నునుపవలయు ననుట. యతిస్థానములును ఆయావృత్తభేదమునుబట్టి వేర్వేఱుగ నుండుట ఛందఃప్రకరణములయందు లాక్షణికు లెఱిఁగించియున్నారు. పద్యములలో నియమితమైన యతిస్థానములందు వళివర్ణమునేగాని తత్సజాతీయవర్ణములనుగాని కూర్చుట తెలుఁగుకవితయందలి పరిపాటి. ఏయేవర్ణముల కేయేవర్ణములతో సాజాత్యముండునో దానిని నిర్ణయించుటకే లక్షణగ్రంథములందు యతిప్రకరణము లవతరించినవి. సాజాత్యనిర్ణయము నుగూర్చి పొత్తపి వేంకటరమణకవి లక్షణశిరోమణిలో నిట్లు వాకొనినాఁడు.

క. ఎన్నిట యతిరావలె నని
యన్నిట సంస్కృతమునందు నగు విచ్ఛేదం
బెన్నిట యతి రావలెనని
యన్నిటఁ దెనుఁగునకు మొదటియక్షర మమరున్.

వ. సంస్కృతంబునకు యతి పదచ్ఛేద సంజ్ఞం దనరు; నాంధ్రభాషాకవనంబున వర్ణోత్పత్తి స్థానబలంబున ప్రత్యాహారప్రయుక్తమాత్రంబున నాంధ్ర ప్రాకృత శాస్త్రోద్భవ తద్భవ తత్సమవర్ణ నిరూఢ సామ్యంబునం జేసి వర్ణంబుల కన్యోన్య సంబంధం బగుటచేత నాదిమకవులు వివరించిన యతులలోఁ దెలుఁగులో మొదలి యక్షరంబు విచ్ఛేదస్థానంబున రావలయును గానఁ దద్వర్ణోత్పత్తి క్రమంబు వివరించెద ననినాఁడు.

పైనఁ బేర్కొనినరీతిని సంస్కృతంబునందు యతి యనఁగాఁ బదమునకు విచ్ఛేదము. (పదము విఱుగుట.) అనఁగా విశ్రమస్థానము.

సంస్కృతమునందును ఈవిచ్ఛేదము తొలుత పాదాంతమునం దేర్పడి, క్రమముగ ధాతువుల ప్రాతిపదికముల తుదిని, ఉపసర్గలతుదిని,

ఆ వెనుక సంధివశమునఁ బైయచ్చులతోఁ గూడిన శాఖలందును ఏర్పడి నట్టు లీ సంస్కృతలాక్షణికుల ప్రసంగములఁ దెలియుచున్నది. కనఁ డాపరిపాటి:—

సూ. యతిర్విచ్ఛేదః. ౬. ౧.

వృత్తి. విచ్ఛిద్యతే విభజ్యతే పదపాఠో అస్మిన్నితి విచ్ఛేదో విశ్రమస్థానమ్. పింగళఛందశ్శాస్త్రము.

శ్లో. యతి శ్ఛందోఽధి రూఢానాం శబ్దానాం యావిధారణా

భామహుని కావ్యాలంకారము.

అనఁగా ఛందోబద్ధము లయినపద్యము లందలిపదములకు విచ్ఛేదము యతి యని యర్థము.

సూ. విరసవిరామో యతిభ్రష్టమ్.

వామనసూత్రములు.

వృత్తి. విరసః శ్రుతికటుః విరామో యస్మిన్ తత్ విరసవిరామమ్ యతిభ్రష్టమ్.

విరామో విచ్ఛేదనియమః—అని కామధేనువ్యాఖ్య.

ఈసూత్రవృత్తి వ్యాఖ్యానములనుబట్టి 'యతి' యనఁగా విశ్రమస్థానము అని తెల్లమగుచున్నది.

శ్లో. పాదాన్తఏవ కేచిచ్చ పాదమధ్యేఽపి కేచన
యతిం వదన్తి తత్రాపి విశేషః స్ఫుట ముచ్యతే
ధాతునామస్వభిన్నేషు యతి ర్భవతి నాన్యథా
ఉపసర్గాన్తత శ్ఛేదః ప్రత్యయాదౌత యోః క్వచిత్
స్వరసంధౌతు ఎంవ్రాప్త సౌందర్యా ద్యతిరిచ్యతే
తుచాదయో నప్రయోజ్యావిచ్ఛేదా త్పరత స్తథా
ప్రత్యయాదౌ యతి ర్నామ్నాం మహ్యామే వేతి కేచన.

మందారమరందము.

తెలుఁగు లాక్షణికులును యతియన విశ్రమస్థాన మనియేవారి నిరి గాని పదవిచ్ఛేదమే యతి యగునట్టి తెలుఁగును సమగ్రముగఁ బాటింపలేదు. పదమధ్యమునందును పలుతావుల యతిని గూర్చినారు. యతిస్థానమున చరణాద్యక్షరము అనఁగా వడివర్ణము, లేక సజాతి యాక్షరమును గూర్చుటలో నియమముల నధికముగఁ బాటించుచు వచ్చినారు. ఈవిషయమే యీక్రింది లాక్షణిక ప్రసంగముల నెట్లు వర్ణింపఁబడినదో కనుఁడు:—

క. విలసత్పాదాద్యక్షర
ములు వళ్లగు నాద్వితీయములు ప్రాల్, వళ్లు
న్నెలకొనుఁ దమతమపాదం
బుల యతిపై, నన్నిపాదములఁ బ్రా లమరున్.

కవిజనాశ్రయము.

క. పాదముల వళ్లుఁ బ్రాసము
లాదిమము ద్వితీయమైన యక్షరములు ద
త్పాదంబుల యక్షుల విసం
వాదము గాకుండఁ దగిన వళ్లిడవలయున్.

సింహాసనద్వాత్రింశిక.

క. పాదాదిమువర్ణము వడి
యాదరమున వాసి వాని యతి నిడఁగఁదగున్.
పాదద్వితీయ మమరును
బాదంబులు నాలుగింటఁ బ్రాసంబనఁగన్.

తాతంభట్టు-కవిచింతామణి.

క. వడియనఁ బాదాదులయం
దిడు నక్షరమేది యదియె యెనచేనుక యె
య్యెడ యతిరావలె నని రట
నిడుటయు విరతులకు సంజ్ఞ యినసుతమంత్రీ.

చిత్రకవి పెద్దన-లక్షణసారసంగ్రహము.

పై లాక్షణిక ప్రమాణములను బట్టి పద్యపాదములందలి మొదటి వర్ణము వడి యనియు, ఆవర్ణమును యతిస్థానమం దునుపవలయు ననియు, అట్లిడుట యతి యనఁబడుననియుఁ దెలియుచున్నది. దీనిని బట్టి యతి వడి పర్యాయపదములు గానట్టు వ్యక్తమగుచున్నది. కవిజనాశ్రయము మొదలగు లక్షణగ్రంథములలో యతికిఁ బర్యాయపదములుగనే విశ్రమాదిశబ్దములను బేర్కొనినారు.

క. విశ్రాంతి విరతి విశ్రమ
విశ్రామ విరామ విరమ విరమణ లనఁగా
విశ్రుతమగుయతి కృతి కథ
కశ్రావ్యంబై బెడంగుగా నిడవలయున్.

కవిజ. సంజ్ఞా. ౬౦

గీ. విరతి విశ్రామ విశ్రాంతి విరమ విరమ
ణాభిధాన విరామము లనెడి పేళ్లు
యతికిఁ బర్యాయపదములై యమరుచుండు

కావ్యాలంకారచూడామణి. ౭ ౨౭.

ఇది యిటుండ నలనంతుఁడు మున్నగు లాక్షణికులు కొందఱు యతిని వడిని బర్యాయపదములుగాను చరణాదిమ వర్ణమును విశ్రమ స్థానమునుగాను దెలిపినారు కనుఁడు :—

క. యతి విశ్రాంతి విరామ వి
   రతి విశ్రమ విరమణములు విరామము వడి వి
   శ్రుతవిశ్రామము లను నివి
   యతులకుఁ బదివేళ్లుఁ జెల్లు నారయఁ గృష్ణా.

ఛందోదర్పణము.

గీ. విరతి విశ్రాంతి విశ్రామ విశ్రమములు
   శ్రాంతి విరమణ విరమ విరామయతులు
   ననఁగ నివి తొమ్మిదియు వళి నాఖ్య లయ్యె
   భవ్యసత్ఫలాయామ్య భాగ్యగేహ.

అప్పకవీయము.

కాని మును చేర్కొనిన తెలుఁగులాక్షణికుల ప్రచుర సమ్మతిని బట్టి చరణాద్యక్షరమున కేగాని యతిస్థానమునందలి యక్షరమునకు వళియను సంజ్ఞ లేకుండుటచేతను, ఇందలి యతి సంస్కృతమునందలి యతితోఁ సమానమయిన నియమములతోఁ గూడియుండుటచేతను వళి-యతి వేర్వేఱనుటయే యుక్తమని తోఁచెడిని.

కవిజనాశ్రయకారుఁడు భీమన వృత్తలక్షణములను చెలుపునపుడు విశ్రమాదియతి పర్యాయపదములనే యుపయోగించినాఁడు. వళి యను పదమును మాత్రము విశ్రమమునకు బదులుగా నుపయోగింపలేదు. ఉదాహరణమునకై కొన్నిలక్షణముల నెత్తిగించుచున్నాఁడను.

లాటీవిట వృత్తము—

సస సామయుతంబులు సూర్య యతి
శ్రీవ్యంజై లాటీవిట వృత్తం
బసమానయశా నుతమానగుణా
యాశ్చర్యాన్వితంబగు ధాత్రిన్.

మానినీ వృత్తము—

కాకరముల్ క్రియఁ గల్గొన నేడు భ
కారము లొక్క గకారములో
గారవమై చనఁగా యతి పన్నెడెటఁ
గల్గిన మానిని రామ విభా !

తురగవృత్తము—

న న న న సజములను జగము
దుదనొకటు గొల్పిన రేచనాఁ
జనుఁ దురగ మన జగతి నిది
మనుసంఖ్యయుక్త విరామమై

అశ్వలలిత వృత్తము—

న జగణముల్ భజద్వయముతోఁ జె
నంగి భవయుక్తమై ధరణి సూ
ర్యజమగు విశ్రమం బమరియున్న
నశ్వలలి తమ్మగున్ గుణనిధీ

కవిరాజవిరాజితము—

క్రమమున నొక్క నకారము నాఱుజ
కారములుం బరగంగ వకా
రమును నొడంబడి రాఁ గవిరాజవి
రాజిత మన్నది రామ విభా !

దీనినిబట్టి కూడఁ బాదాద్యక్షరమును 'వళి' యనియు విశ్రమస్థానమం దలి యక్షరమును యతి పర్యాయపదములతోను వ్యవహరించుట లాక్షణికాభిమత మైనట్లు తోఁచును.

పైన నేఁజేసిన ప్రసంగ మంతయు లాక్షణిక ప్రమాణములను బురస్కరించుకొని నాయూహాపోలేదిఁ జేసినాఁడ. విమర్శకు లందఱి స్థూలసూక్ష్మముల నారసి సరియగు నిర్ణయము నరసెదరుగాక.

"సాహిత్యవిమర్శము"

"వ్యాకరణ సాహిత్యవిద్యాప్రవీణ." అప్పల్లసోమేశ్వరశర్మ. P. O L.

శ్లో. శ్రీమేధాదక్షిణామూర్తిం సచ్చిదానందవిగ్రహమ్।
వటమూలాశ్రయం వందే వర్షిష్ఠమునివేష్టితమ్॥

౧. శాస్త్రలక్షణాదికము.

అనాద్యవిద్యావిలసితము శీతోష్ణసుఖదుఃఖాదిబహుద్వంద్వభూయిష్ఠము జననమరణప్రవాహరూపము సచ్చిదానందాత్మకపరబ్రహ్మజ్ఞానైకనివర్త్యము నగునీసంసారమునఁ బరిభ్రమించు సమస్తమానవులకు నభిలషణీయములగు నర్థములు నాలుగు. అవి ధర్మార్థకామమోక్షములు. పురుషులు కోరఁదగినవిగావునఁ బురుషార్థములను పేరు వీని కుచితముగనే యున్నది. వీనిలో మొదటి మూఁడింటికిఁ ద్రివర్గమనియు మొత్తము నాల్గింటికిఁ జతుర్వర్గమనియు "త్రివర్గోధర్మకామార్థైశ్చతుర్వర్గస్సమోక్షకైః" అనురీతిని ప్రాచీనులు సమాఖ్య నేర్పఱచియున్నారు.

వీనిలో "నస పున రావర్తతే" మొదలగు శ్రుతులచే మోక్షమునకు నిత్యత్వము; "తద్యథేహ కర్మచితో లోకః క్షీయతే ఏవమే వాముత్ర పుణ్యచితో లోకః క్షీయతే" మొదలగు శ్రుతులవలనఁ బ్రత్యక్షసిద్ధమగు కార్యత్వమువలనను మిగిలిన పురుషార్థముల కనిత్యత్వము నవగతమగుచున్నది.

ఇట్టిపురుషార్థములన్నిటియొక్క స్వరూపసాధనఫలాది నిరూపకములగు నుపాయములు శ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణాదులు పెక్కులు కలవు. వానిలో శ్రుతు లన ఋగ్యజుస్సామాథర్వము లనునాలుగువేదములు. వేదార్థస్మరణపూర్వకముగ మన్వాదులచే రచింపఁబడినవి

స్మృతులు. వేదార్థోపబృంహకములగు రామాయణమహాభారతాదు లితిహాసములు. వేదార్థోపబృంహకములేయగుచు వంశవంశానుచరిత సర్గప్రతిసర్గ మన్వంతర వర్ణనవిశిష్టము లగుచోఁ బురాణము లనఁబడును. అట్టివి భాగవతాదులు. ఇట్లు శిక్షావ్యాకరణచ్ఛందోనిరుక్త జ్యోతిషకల్పనామకములగు వేదాంగము లాఱు నేదోయొకరీతిని వేదోపకారకములయి ప్రకాశించుచున్నవి. వీనిలో శ్రుతు లపౌరుషేయములు. మిగిలిన వన్నియుఁ బౌరుషేయములే.

పైవాని కన్నిటికి నుపదేశములనియు శాస్త్రము లనియు వ్యవహారముకలదు. అయ్యది యుక్తమే. ఉపదేశమనఁగ కర్తవ్యాకర్తవ్యములలో నొకదానిని బోధించు పౌరుషేయాపౌరుషేయములయిన వాక్యములలో నొకవాక్యము. అదియే శాసించునదగుటచే శాస్త్రమనియుఁ జెప్పఁబడును. 'శాసు' (అనుశిష్టౌ) అను ధాతువుకంటెఁ గరణార్థమున ష్ట్రన్ ప్రత్యయమువలన శాస్త్రమనురూపము సిద్ధమగుచున్నది. ఎయ్యది విధినిషేధములను శాసించుచున్నదో అదియే శాస్త్రమని తాత్పర్యము. కావుననే "ప్రవృత్తిర్వా నివృత్తిర్వా నిత్యేనకృతకేనవా పుంసాం యేనోపదిశ్యేత తచ్ఛాస్త్ర మభిధీయతే" అని యభియుక్తులు నుడివియున్నారు.

ముఖ్యముగ శాస్త్రోపదేశశబ్దవ్యవహారము శ్రుతులకే వర్తించు ననియు మిగిలినవేనికైన నట్టివ్యవహార ముపచరితమనియు (శాసకత్వధర్మముచే లక్షణావ్యాపారమువలన సిద్ధించినది) గ్రహింపనగును.

ప్రతిశాస్త్రము వేదమూలకముగా నుండవలయును. అట్టిదానినే యంతర్వాణివర్యు లాదరింపవలయును. ఈవిషయమే పద్మపురాణమున బదునేడవ యధ్యాయములో "అతో వేదవిరుద్ధార్థ శాస్త్రోక్తం కర్మ సంత్యజేత్ । స్వబుద్ధిరచితైశ్శాస్త్రైః ప్రతార్యేహచ బాలిశాన్ । నిఘ్నన్నిశ్శ్రేయసో మార్గం లోకనాశాయ కేవలం । నిందన్తి దేవతా వేదాం

స్తపో నిందన్తి సద్విజాన్। తేన తే నిరయం యాంతి హ్యసచ్ఛాస్త్రనిషేవణాత్ । శ్రుతిస్మృతిసదాచారవిహితం కర్మ శాశ్వతం। స్వం స్వం ధర్మం ప్రయత్నేన శ్రేయోఽర్థీహ సమాచరేత్" మొదలగుశ్లోకములచేఁ బ్రతిపాదింపఁ బడియున్నది. కాన వేదావిరుద్ధ మగుశాస్త్రమునకే పరిగ్రాహ్యత యని సంప్రదాయము.

౨. శాస్త్రపరిగణన.

శాస్త్రములలోఁ బ్రసిద్ధ వ్యవహారగోచరము లారు. అయ్యవి వ్యాకరణ పూర్వమీమాం సోత్తరమీమాంసా సాంఖ్య వైశేషిక న్యాయనామకములు. వీనికే దర్శనములనియు వ్యవహారముగలదు. "పాణినే ర్జైమినేశ్చైవ వ్యాసస్య కపిలస్యచ, కణాద స్యాక్షపాదస్య దర్శనాని షడేవహి" అను నార్యోక్తి యిందుఁ బ్రమాణము. అయినను బూర్వోక్త శాస్త్రలక్షణాక్రాన్తవిషయములగుటచే యోగచ్ఛందో జ్యోతిరాదులకును శాస్త్రవ్యవహారముచితము;లోకమున జాగరూకమై యున్నదికూడ. పదానుశాసకత్వ, కర్మనిరూపకత్వ బ్రహ్మప్రతిపాదకత్వ పదార్థపరిశీలకత్వాదిలక్షణములచే వ్యాకరణ పూర్వోత్తర మీమాంసా న్యాయవైశేషికాదులకెట్లు శాస్త్రత్వ వ్యవహారము సిద్ధించినదో యట్లే జ్యోతిశ్ఛందో యోగాదులకును వేద విహితకర్మల కుపయోగించు కాలాదులను బోధించుట, వేదసంరక్షణ సమ్యగ్విజ్ఞానాదుల కుపయోగించుఛందస్సులను నిరూపించుట మొదలగు లక్షణములచే శాస్త్రత్వ వ్యవహారము సిద్ధించును.

తత్త్వము నాలోచింప, సాక్షాత్తుగఁ బురుషార్థ సాధనాదుల నుపదేశించు స్వభావముగల వేదమున కవిరుద్ధము, పరంపరగఁ బురుషార్థ సాధనాదుల నుపదేశించు స్వభావముకలదియు నగునేదేని యొక యపూర్వార్థమునెయ్యది బోధించునోయట్టిది సర్వమును శాస్త్రమనిచెప్పటయుక్తమని తోఁచెడిని. కాన "ఇతిహాస పురాణాభ్యాం

వేదం సముపబృంహయేత్ । బిభేత్యల్పశ్రుతాద్వేదో మా మయం ప్రహరిష్యతి" అని చెప్పినరీతిఁ వేదోపబృంహకములగు నితిహాస పురాణాదులకు వర్ణస్వరమాత్రాది బోధకమగుశిక్షకు వేదార్థమును నిర్వచించు నిరుక్తమునకు మన్త్రవినియోగముచేఁ గ్రత్వనుష్ఠానాదులనుపదేశించు కల్పములకు నిట్లే తత్తల్లక్షణములవలన ధర్మశాస్త్రాదులకును శాస్త్రత్వము నంగీకరింపవచ్చును. కావుననే శాస్త్రపరిగణనయం దవ్యవస్థ చిరకాలమునుండి యనుభూతమగుచున్నది. ఎట్లన ? శాస్త్రము లాఱేయని కొందఱందురు. "అంగాని వేదా శ్చత్వారో మీమాంసా న్యాయవిస్తరః । పురాణం ధర్మశాస్త్రంచ విద్యా హ్యేతా శ్చతుర్దశ" అను నార్యోక్తినిఁబట్టి శాస్త్రములు పదునాలుగని మఱి కొందఱు. ఆయుర్వేద ధనుర్వేద గాంధర్వవేద శిల్పవేదనామకములగు నుపవేదములను గూడ పై పదునాలుగింటితోఁ గలిపి పదునెనిమిది శాస్త్రములనుట యుక్తమని యింకకొందఱి యభిప్రాయము. వార్తా దండనీతులను గలిపి యిరువదివిద్యలని కొందఱియాశయము. కావ్యాలంకార శాస్త్రమును గూడఁ గలిపినచో నిరువదియొక్క విద్యలగునని కావ్యాలంకార తత్త్వవేత్తల తాత్పర్యము. ఇట్లే కొందఱు శాస్త్రములకు విద్యలకుఁ గళలకుఁ బరస్పరభేదము నంగీకరించుచున్నారు. శాస్త్రములకు విద్యలకు నభేదమును, కళలకుఁ బార్థక్యమును గొందఱొప్పుచున్నారు. అన్నిటికి నైక్యమును ముఖ్యముగఁ గొన్నింటికి నౌపచారికముగఁ గొన్నిటికిని శాస్త్రవ్యవహారమును విమర్శకు లభిలషించుచున్నారు. మొత్తముపైని శాస్త్రసంఖ్యాన మనాదిసిద్ధమగునొక నిశ్చయమున ననుసరించి యుండలేదని దీనివలన స్పష్టమగుచున్నది. అందుచే నిట్టి యభిప్రాయభేదములకంటె శాస్త్రము లనంతములనుట సముచితము "అనంతా వై వేదాః" అను నభియుక్తోక్తివలె "అనంతానివై శాస్త్రాణి" అను నభియుక్తోక్తినిఁగూడ నంగీకరింపవలయును.

౩. సాహిత్య పదార్థము.

ఇట్లు శాస్త్రలక్షణాదులను సంగ్రహముగఁ బరిశీలించిన పిదపఁ బ్రకృతమున సాహిత్యమునకు శాస్త్రత్వము కలదా? లేదా? యను విషయమును జర్చించుటకుముందు సాహిత్యపదార్థమును గొంతవఱకు విచారింపవలసియున్నది. సహితశబ్దముకంటె భావార్థమున ష్యఞ్ ప్రత్యయముతో సాహిత్యశబ్ద మేర్పడుచున్నది. సహితశబ్దమునకు సంయుతములని (కలిసియున్నవి) యర్థము. కావునఁ బరస్పరము కలిసి యున్న పదార్థములభావము (అనఁగా కలయిక) సాహిత్యమని సామాన్యముగ వ్యాకరణానుసారియగు వ్యుత్పత్త్యర్థము లభించును. ఈసాహిత్యపదమును "పంచమీ సాహిత్యవిద్యా" ఇత్యాదివాక్యములచే రాజశేఖరాదులు మొదట నలంకారశాస్త్రపరముగ నుపయోగించిరి. క్రమముగ రుయ్యక విశ్వనాథాది విరచితములగు సాహిత్యమీమాంసా సాహిత్యదర్పణాది గ్రంథములవలన నీసాహిత్యపదము కావ్యపరముగ నలంకార శాస్త్రపరముగను లోకమునఁ బ్రసిద్ధిని వడసెను. దీనికిఁ గారణ మిదియై యుండవచ్చును:— ప్రాచీనాలంకారికాగ్రేసరులగు భామహాదులు "శబ్దార్థౌసహితౌ కావ్య"మ్మని కావ్యలక్షణము నంగీకరించిరి. పిదపఁ గొంతకాలమున కానంద వర్ధనాచార్యులు మహాసంరంభముతో విలక్షణమగు కావ్యాత్మను స్థాపించినను శబ్దార్థములకుఁ గావ్యశరీరత్వమును ద్రోసివేయలేదు. మమ్మటాద్యాలంకారి కాచార్యులందఱు దీనినే యనుసరించిరి. కావునఁ గావ్యపదమునకు సామాన్యముగ శబ్దార్థము లనియర్థము "నను శబ్దార్థౌ కావ్యమ్" మొదలగు కావ్యానుశాసకుల సంవాదము లీవిషయమునఁ బెక్కులుకలవు. శబ్దార్థములు (పరస్పరాఽవియుక్తములు) శబ్దమునువిడిచి యర్థము నర్థమునువిడిచి శబ్దమును నుండవని యభిప్రాయము. కావుననే కవికులపతి కాళిదాసు పార్వతీపరమేశ్వరులను శబ్దార్థములతోఁ బోల్చెను. లోకమున నేభావ

ర్యైన నేసంభాషణమైనఁ గొనకే వ్యవహారమైనను శబ్దార్థములనువిడిచి ప్రతిష్ఠనుఁ బొందఁజాలదు. అందుచేతనే శబ్దార్థములకు సమప్రాధాన్యము. ఈవిషయమున "శబ్దార్థౌ సత్కవిరివ ద్వయం విద్వానపేక్షతే" అని మాఘుని సంవాదమున్నది. ఇట్టి పరిస్థితినిబట్టి "సహితములగు శబ్దార్థములభావము'(సహితయోః=శబ్దార్థయో ర్భావః) అనఁగాసంబంధము సాహిత్య మనుతలంపుతో మొదటఁ గావ్యపరముగను గ్రమముగ శబ్దార్థస్వరూపాది నిరూపకమగు శాస్త్రపరముగను సాహిత్యపదము నుపయోగించిరి. కొంతకాలమునకదియే రూఢప్రాయమైనది. అని

సహితము లన శబ్దార్థములనియు వానిసంబధమే సాహిత్యమనియు శాస్త్రకారు లందఱు నొప్పుకొనవచ్చును. కాని శబ్దార్థసంబంధ విషయమున మాత్ర మభిప్రాయములు భిన్నభిన్నములుగనుండును. "పదపదార్థసంబంధము శక్తియనఁబడును. అయ్యది యీపదమువలన నీయర్థము నెఱుఁగునది యను నీశ్వరేచ్ఛారూపము" అని నైయాయికుల యాశయము. "అనాదిసిద్ధ మగుబోధహేతుత్వముశక్తి. కావుననే "ఇంద్రియాణాం స్వవిషయే ష్వనాదిర్యోగ్యతా యథా। అనాదిరర్థైశ్శబ్దానాం సంబంధో యోగ్యతా తథా" అనిచెప్పఁబడినది." అని వైయాకరణులయభిప్రాయము. ఇట్లే మఱికొందఱు శాస్త్రకర్తలును దమ తాత్పర్యముల నీషద్వైషమ్యముతో సూచించిరి. ఇట నాలంకారికులు వేఱుమార్గముల ననుసరించిరి. శృంగార ప్రకాశకారుఁడగు భోజరాజు శబ్దార్థముల సంబంధమే సాహిత్యమనుచు నాసంబధమునుఁ బన్నెండు విధములుగ నిరూపించెను. చూడుఁడు:— "కింసాహిత్యం ? యశ్శబ్దార్థయోస్సంబంధః । సచ ద్వాదశధా । అభిధా, వివక్షా, తాత్పర్యం, వ్యపేక్షా, సామర్థ్యం, అన్వయః, ఏకార్థీభావః, దోషహానం, గుణోపాదానం, అలంకారయోగః, రసావియోగశ్చేతి" అని ఈపన్నెండింటికి సాహిత్యములనియే వ్యవహారము. కాని వీనిలో మొదటియెనిమిది

వ్యవహారసామాన్యసాహిత్యములనియుఁ గడపటినాలుగు కావ్యైక యతసాహిత్యములనియు భోజుఁడు తలఁచెను. ఈవిశేషమును సరస్వతీకంఠాభరణవ్యాఖ్యాతయగు రత్నేశ్వరుఁడు "ధ్వనిర్వర్ణాః పదం వాక్య"మిత్యాది ప్రథమశ్లోకవ్యాఖ్యానమున స్పష్టపఱచెను. "తదయ మత్ర తాత్పర్యసంక్షేపః। సాహిత్యస్వరూప నిరూపణాయ కిల ఏషగ్రంథారంభః। సాహిత్యంచ శబ్దార్థయోస్సంబంధః। తత్రశబ్ద ఏవ కథితాకాంక్షయా మయం విభాగో ధ్వనిరిత్యాది। అర్థస్తు స్తంభకుంభాది లక్షణో లోకేశాస్త్రేచ ప్రసిద్ధః। సంబంధః కశ్చిదవాదిః। సర్వస్యాయమానస్తు సంబంధో నాఽన్యత్రేత్యస్మిన్నాయతతే। స చతుర్విధః। దోషహానం, గుణోపాదానం, అలంకారయోగః, రసాఽవియోగశ్చ" మొదలగు వాక్యములచే భావప్రకాశకర్త శారదాతనయుఁడును "ద్వాదశధా సంబన్ధశ్శబ్దస్యార్థస్యచ సాహిత్య"మిత్యాదివాక్యములచే భోజునే యనువర్తించెను. మరికొందఱాలంకారికులుగూడనీమతమునే యించుమించుగ సమర్థించిరి. అందుచే వీరందఱిమతమునఁ గావ్యనియతమగు రసాఽవియోగాదిరూప శబ్దార్థసంబంధము సాహిత్యపదార్థము.

(సా వ శే ష ము).

గ్రంథస్వీకారము.

1. శ్రీరామకృష్ణమఠస్వర్ణోత్సవ సంపుటము. (1948) శ్రీరామకృష్ణమఠము. (మైలాపూరు) చెన్నపురి వారిచేఁ బ్రకటింపఁబడినది.

ఈ స్వర్ణోత్సవ సంచిక సుందరమగు చిత్రములతోడను శ్రీరామకృష్ణ వివేకానందాది మహనీయులను గూర్చియు, వేదాంత విషయములను గూర్చియు వివిధవ్యాసములతోడను విరాజిల్లుచున్నది. సనాతనధర్మోద్ధరణము సత్యాహింసలు మొదలగు ధర్మవిషయక వ్యాసములు గలవు, దక్షిణభారతదేశమున శ్రీరామకృష్ణసేవాసంఘప్రారంభవికాసములుగూడ వివరింపఁబడినవి. హిందూమతధర్మపునరుద్ధరణమునకై శ్రీరామకృష్ణవివేకానందులు గూర్చిన మహత్ప్రయత్నములును, వారిమతప్రచారమును పవిత్రజీవితములును దెలియని హైందవు లుండుట యరుదు. కేవల మతవిషయముననేగాక విద్యాపోషణము క్షామనివారణము మొదలగు సాంఘిక విషయములందును శ్రీరామకృష్ణమఠమువా రొనర్చుచున్న దేశసేవ ప్రశంసనీయము.

వెల 2-0-0.

2. కుందమాల— శ్రీబులుసు వెంకటేశ్వర్లు బి. ఏ. గారిచే రచింపఁబడినది. ఇది దిఙ్నాగుని సంస్కృతనాటకమున కాంధ్రీకరణము. కీ. శే. వడ్డాది సుబ్బారాయకవిగా రొనర్చిన యాంధ్రీకరణము రసవత్తరముగాదని పలువురు పెద్దలభిప్రాయపడుటచేతను శ్రీరాముని దివ్యచారిత్రసంకీర్తనము చేయుతలంపుతోడను గ్రంథకర్త లీ నాటకము ననువదించిరి. పీఠికలో దిఙ్నాగుని కాలనిర్ణయము కుందమాలాప్రశస్తి భవభూతి విరచితోత్తర రామచరితతోఁగల పోలికలు వైషమ్యములు వివరింపఁబడినవి. కుందమాలలో వైశిష్ట్య నిరూపణమునకై భవభూతిరచనమును గూర్చి పీఠికలో వ్రాయఁబడిన విషయములు సహృదయరంజకములు కాఁజాలవు. అదెట్లున్నను దిఙ్నాగుని కృతి యుత్కృష్టమైన దనుట నిర్వివాదాంశము. అనువాదము మూలము ననుసరించి సులభశైలిని రచింపఁబడినది. (వెల 2-0-0)

3. వివేకచూడామణి శ్రీ దర్భా సుబ్రహ్మణ్యశర్మ విరచితము. (పద్య కావ్యము.)

"యదా యదాహి ధర్మస్య గ్లాని ర్భవతి భారత ! అభ్యుత్థాన మధర్మస్య తదాత్మానం సృజామ్యహమ్" అని శ్రీకృష్ణపరమాత్మ అర్జునునితోఁజెప్పిన చొప్పున అధర్మము ప్రబలి ధర్మమున కొత్తుడు కలుగునపుడు భగవంతుఁ డవతరించి అధర్మము నడఁచి ధర్మము నుద్ధరించుచుండును. ఒకప్పుడు భారతదేశమున జైనము బౌద్ధము సౌత్రాంతికము కాపాలికము మొదలగు దుర్మతములు పెచ్చుపెరిగి అనాదియైన యార్షమత మంతరితప్రాయ మయియుండ నద్దాని నుద్ధరించుటకై పరమేశ్వరుఁడు శ్రీ శంకరాచార్యస్వాములై యవతరించి సకలవిద్యాతత్త్వజ్ఞత మెఱసి సర్వతంత్రస్వతంత్రులయి ప్రస్థానత్రయము నకుభాష్యములు రచియించి శిష్యబృందముతో ఆసేతుశీతాచలముగ సంచారమొనరించి పెక్కండ్రు విమతస్థుల నోడించి యెల్లయెడల అద్వైతమతమును నెలకొల్పెను. ఆభాష్యములయందు శంకరులు పైనుడివిన నాస్తికమతములనేకాక, పూర్వమీమాంస, సాంఖ్యము మున్నగు మతములనైతము ఖండించిరి. కావున, ఆభాష్యములు బహుశాస్త్రకృతిశ్రమములయిన యుత్తమాధికారులకే సుబోధములగుట మధ్యమాధికారులకై ప్రకరణగ్రంథములను, మందప్రజ్ఞుల కుపకరించుటకు బహువిధస్తోత్రసముచ్చయమును వెలయించిరి. ఆప్రకరణ రత్నములలో నాయకమణి వివేకచూడామణి. గ్రంథమంతయు గురుశిష్య సంవాదరూపమున సూక్ష్మాతిసూక్ష్మవిషయముల విస్పష్టముగ వివరించుచు, పరమపదసౌధాధిరోహణమున కనువగు సోపానమార్గమనఁ దగియున్నది. శంకరభగవత్పాదుల కవితారీతి వెన్నెలవలె సర్వలోకరంజకమయ్యును, అర్థగౌరవమునను భావగాంభీర్యమునను అనన్యాదృశమయి సామాన్యులకు దురవబోధముగానుండును. అందువలన

ఈవివేకచూడామణి సరళతరమగు సంస్కృతభాషలో రచింపఁబడిన దయినను, ఆభాషయం దంతగా నభ్యాసములేనివారికి- ఆంధ్రులకు-అద్దములోని ముల్లెవలె నందుకొన నబ్బకుండెను. నేఁటికి నెల్లూరుపుర వాస్తవ్యులు,। అభినవతిక్కన బిరుదాంచితులు గీర్వాణాంధ్రాంగ్లాద్యనేకభాషా సాహిత్యనిష్ణాతులు బ్రహ్మశ్రీ దుర్భాసుబ్రహ్మణ్యశర్మ విద్వద్వరులు అనఁటిపండొలిచి చేతి కందిచ్చి నట్లాకృతిరత్నము నాంధ్రుల కనాయాసబోధ్యమగునటులు తేటతెల్లమగు మాటలతో తెలుఁగున ననువదించి యాంధ్రజనుల యభివాదనస్తుతుల కాస్పద మయిరి.

'జగ మెఱిఁగిన బ్రాహ్మణునకు జందెం బేలా' యన్నట్లు సకలాంధ్ర లోకసంస్తుతి పాత్రమయిన శ్రీ శర్మగారి రచనయందలి విశేషములను బ్రశంసింప నెంచుట ప్రభాకరునిఁ గరదీపికతోఁ గనఁబఱుపఁ దొరకొనుటయే యగును. అయినను శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు సుశిక్షితమగు తమ వైదుష్యమునకు సుస్థిరమగు తమ యాత్మానుసంధానానుభవము తోడుపడ భగవత్పాదుల భావవైభవమును దమ యనువాదమునం దెట్లు పొందుపఱచిరో పరిశీలించు కుతూహలముతో నే నీయనువాదము నాస్థతో నామూలాగ్రముగఁ జదివితిని. శ్రీ శర్మగారు లలితలలితములగు తెలుఁగుపలుకులలో మధుర మధురములగు శంకరుల భావములను మనవారికిఁ జబ్బనచూఱ గావించిరి. చిత్తగింపుడు:—

శ్లో. సమ్యగ్విచారతః సిద్ధా రజ్జుతత్త్వావధారణా।
భ్రాంత్యోదిత మహాసర్పభయ దుఃఖ వినాశినీ॥

ఆ. త్రాడు పామటంచు భ్రమ గొన్ననరుని యు
త్తలము వెతయుఁ బాప వలఁతియైన
రజ్జుతత్త్వబోధ రహి విచారమునఁ గా
కన్యమునను లభ్యమగునె యెచట?

శ్లో. దోషేణ తీవ్రో విషయః కృష్ణసర్ప విషాదపి।
విషం నిహన్తి భోక్తారం ద్రష్టారం చక్షుషాప్యయమ్॥

తే. కాలసర్పవిషముకంటెను విషయంబు
క్రూరతరము చెడుగుఁ గూర్చుటందు
విషము చంపు భోక్త, విషయంబొ కన్నులఁ
గన్నవానిఁగూడఁ గసిమసంగు॥

పైపద్యములలో నేయొక్కపదమును మార్చినను మూలమందుఁ గలభావము కొఱవడును.

వీరు గ్రంథ మాద్యంతమును హెచ్చుతగ్గులు లేక మూలమును సూటిగ ననువదించియు ఒక్కొకపట్టున తదుపరంజకముగ మూల భావముకుళములను వికసింపఁజేసిరి.

మచ్చున కొక్క యుదాహరణము:—

శ్లో. ఛాయాశరీరే ప్రతిబింబగాత్రే యత్స్వప్నదేహే హృది కల్పితాంగే।
యథాత్మబుద్ధి స్తవ నాస్తి కాచి జ్జీవచ్ఛరీరేచ తథైవ మాస్తు॥

సీ. కదలినఁ గదలు చొక్కట నిల్వ నిలుచుచు
నీతోడఁ బర తెంచు నీడయందు,
అతి నిర్మలం బైన యద్దంబునను దోఁచు
చక్కని నీ ప్రతిచ్ఛాయ యందు
స్వప్నంబున జనించి బహువిధవ్యాపార
ముల నాచరించునీమూర్తియందు,
ఇల్లందు నంచు నూహించుచో నీకు నె
మ్మనమునఁ బొడకట్టు తనువునందు
నే ననెడి బుద్ధి యేరీతి నీకు లేదొ
యట్లె జీవచ్ఛరీరంబునందుఁగూడఁ
బొడమ కుండునుగా కహంబుద్ధి నీకు
లేశమైనను భ్రమనైన లీలనైన.

పలుతావులం దీవిద్వత్తల్లజులు సూత్రార్థ ప్రతిపాదకములగు ఘట్టములఁ గావించిన యనువాదము వీరి వేదాంత విద్యాతత్త్వజ్ఞతనే కాక వీరిచిరతరానుభవమును జెప్పక చెప్పుచున్నది.
ఈపద్యమును దిలకింపుఁడు:—

గీ. వెలి నిరోధింపఁగ మనమ్ము కలఁక దేఱు
తుది కలఁక దేఱఁ దోచుఁ బ్రహ్మమ్ము చక్క-
బ్రహ్మ తుది దోఁప సంసారబంధ మెడలు
వెలి నిరోధంబె ముక్త్యవాప్తికిఁ బథంబు.

నిజమయిన యనుభవముండిననే కాని విషయమంత సులభముగఁ జెప్ప వలనుపడదుగదా! మఱియొక యుదాహరణము:—

గీ. చదలువలె బట్టబయలులయి కదలికయును
మిత్తియు మార్పు మలంబు వికృతియుఁ దుదయు
లేని యద్వయబ్రహ్మంబు తానె స్వయము
ఇంతకంటెను బోధింప నేమి కలదు.

ఇందు బ్రహ్మతత్త్వము నెంతసూటిగఁ దెలిపిరో గమనించితిరిగదా.

అభినవ తిక్కనయని ప్రఖ్యాతివడసిన శ్రీ శర్మగారి రచనా కౌశలమునుగాని సాహిత్యస్థాపక బిరుదాంచితులయిన వీరి వైదుష్య ప్రకర్షమునుగాని నిరూపింపనెంచుట చర్వితచర్వణమే యగును. కాన అది యట్లుంచి యొక్కయంశమును మాత్రము వ్రాయుదును. అది యేదియన, క్లిష్టతమములయిన వేదాంతవిషయములను దేటమాటలతో స్పష్టముగాఁ దెలుపుటయందు శ్రీ శర్మగారి రచన మడికి సింగన కవితారీతిని బుడికి పుచ్చుకొన్నదనుటయే.

దుర్బోధములయిన బ్రహ్మవిద్యా రహస్యార్థముల నాచార్య సూక్తుల కన్యూనాతిరిక్తముగ నింత సుబోధముగ ఆంధ్రలోకమున కందఁజేయుట యన్యుల కసాధ్యమనుట సత్యదూరము కాదేమో? శ్రీ శర్మగారు పరమార్థబోధకములగు నిట్టి ప్రకృష్టగ్రంథముల రచియించి లోకోపకారమును భాషాపోషణమును గావించుచుండు నట్లు పర్వశక్తుఁడగు సర్వేశ్వరుఁ డనుగ్రహించుఁగాక!

ప్రియాగ వేంకటరామశాస్త్రి.

భంగపాటున నెంతు బ్రతు కేలయని వచ్చి
దుగ్ధాబ్ధి యీభంగిఁ దోఁచెనొక్కొ
యకలంకగతి నుంట యది తేజ మని వచ్చి
విధుబింబ మీభంగి వెలసెనొక్కొ.

గీ. కాక నిర్జరభర్తకుఁ గలుగుయశము
గూడుకొని వచ్చి యీభంగిఁ గొలిచె నొక్కొ
యనఁగ నసమానఘననిర్మలాంగకమున
నమరు నుచ్చైశ్శ్రవం బనుహయముఁ గనిరి.

ఉ. అత్తఱి నాఁగమాత హృదయాంబురుహంబు ప్రగాఢవిస్మయా
యత్తము గాఁగ నాకవిభువశ్వకులోత్తముఁ జూపెఁ గంకణో
దాత్తఝళంఝళంకరణహారివిధావి సన్నినాదనం
చత్తరహస్తపల్లవము సాఁచి ఖగాధిపువైరి తల్లికిన్.

క. తదనంతరంబ నిర్మల
రదనరుచుల్ గండయుగళిఁ బ్రకటింపఁగ నా
సుదతీమణి యుల్లాపా
స్పదభాషలఁ దనదుతోడిపడఁతిం బలికెన్.

ఉ. ఓసఖి కంటె దూరమున నున్నతురంగమరాజు చారురా
కాసితధామ మందముగఁ గ్రమ్మకళంకము దాల్చునట్లు ము
క్తాసమకాంతి నొప్పియుఁ బదంపడి వాలముక్రేవ నీశదో
ద్భాసిత మైననీలమణిభావనమునం దలరారె నెంతయున్.

క. నా విని కలకల నవ్వుచు
నావినతయుఁ గద్రువకు యథార్థత్వకథా
ప్రావీణ్యగణ్యభాషల
వావిరి నిట్లనియె వదనవనజం బులరన్.

ఉ. ఉన్నతకీర్తి ధర్మసుగుణోజ్జ్వలసజ్జనకీర్తిరాశికే
ఖ న్నుతనిర్మలాంగమునఁ గన్నులపండువు సేయుచుండఁగా
నన్నన దివ్యరాశ్వమున కంగకళంక మటంచు నప్పు డే
కన్నులఁ జూచి పల్కెఁ గవి క్రమ్మఱ నిప్పుడు పక్కఁ జూడుమా.

క. అనుటయుఁ గద్రువ నా చూ
పునకు న్మతి తప్పె గలదె పొసగం గనవే
రని పలుకులు పలికెద రివి
పని లే దటుగాన చనుము వన్నెద మబలా.

క. విను మాహయపలివాలము
గను గాళిమ యున్న నీవు నాకును లేకుం
డిన నేను నీకు దాసిన
తన పందెద మబ్దదశశతం బగుదాఁకన్.

వ. అనవుడుఁ దన మనం బలర నిది దగుఁ; గదియం జని చూతము పోద మనినఁ గదలక కపటవిచారసంజనిత యగు సురగజనని యిప్పటికిఁ బ్రొద్దు సాలదు; రేపకడనే వచ్చి కళ లేర్క్రమం బంతయు నిర్ణయించుతముగాని రమ్మని మాయవన్ని నాఁటి కాము ద్రియం గ్రమ్మఱించుకొని గృహంబున కరిగి యారాత్రి గూఢ మార్గంబున నిజకమార్గంబున నిజకుమారవర్గంబు నెల్లం గూడఁ బెట్టి తనసవతియుం దానును బరిహాసవారువంబు గన్న విధం బును దదీయవాలంబునందు లేనికందు ఘటించి సవతికిం జెప్పిన తెఱంగును బరస్పరదాసీత్వంబు గాఁ బన్నిదంబు సలిపిన ప్రకారం బునుం దెలియఁబలికి వెండియు.

క. ఆయశ్వవిభుని నిర్మల,
కాయంబున లేనికలుపు కల దంచు యుద్య
చ్ఛాయుక్తిఁ దలఁప కాడితి
నీయుత్క్రమ మింక మీర లీఁగఁగవలయున్.

క. వాలాయముగా నాహయ
వాలంబునఁ గతి ఘటింపవలయున్ రమణు
లేమలుగఁ బుత్రులఁ బడయుట
చాలుద మని తమకు హితము సలుపుటకుఁ గదా.

ఆ. వె. కానినాఁడు వినతబానిసగా నాకు
వలయు సంతవట్టు తలఁపులందుఁ
గలిగి యింతప్రొద్దు కావింపుఁ డిది నన్ను
గనినతండ్రులార తనయులార.

వ. అట్లని సవతి మానిసిబానిసగా మీతల్లి సతీమతల్లి యగును సుఖం
బుండు ననిన విని శేషవాసుకితక్షకప్రభృతులు రోషమతులగుచుఁ
గటకటంబడి కద్రువ కిట్లనిరి.

క. ఆవినత యనఁగ నీవనఁ
గా విను మామానసములఁ గలుగదు భేదం
బావంతయు నిటు గల్లకుఁ
దావల మగుపలుకు వలుకఁ దగవే తల్లీ.

చ. జనకుఁడు వేడ్క నిద్దఱఁ బ్రశస్తముగా వరియించె నిద్దఱున్
జననులకాక వారల కసమ్మతకృత్యము సేయ భావ్యమే
కనుఁగొన మీర లిద్దఱును గశ్యపుభార్యలు నింక మేము నం
దనులము దక్షనీంద్రునకుఁ దక్కనె యువ్విధ మెన్నిభంగులన్.

ఆ. వె. జననియాజ్ఞ సేయఁజనుఁ బుత్రులకు నంచు
వినత కెగ్గుసేయ వెఱతు మేము
ధర్మ నైన దూష్యకర్మయుతంబైన
నదియు కడు నధర్మ మనిరి గాన.

వ. ఇట్లందఱు నొక్కమాటయ కాఁ బలుకుటయు నలుక వాడమి
యాకాంత యార్తదరుణాయమానలోచన యగుచు నిటనియె.

ఉ. మన్నన దక్షు యావిషపుమాటల మామకకర్ణరంధ్రముల్
మిన్నక చూఁడి తల్లి యనుమేరఁ దలంపక దుర్వినీతిసం
పన్నుల వక్రసంచరణపండితుల న్క్రమ మెట్లు నేఁడుమా
కన్నకుమారు లంచు నొడికమ్ముగ నమ్ముదు నాత్మ నక్కటా.

క. నాపని సేయని క్రూరులఁ
బాపాత్ముల నవతిపలని పక్షమువారిం
గాపథవర్తుల నగుమిము
శాపమున దహించు దానఁ జటులస్ఫురణన్.

చ. వరయశుఁ డింకఁ గల్గుఁ గురువంశమునం జనమేజయుండు నాఁ
బరఁగి పరీక్షితాత్మజుఁడు పాయక యాతఁడు సర్పయాగ ము
గ్ధరమతిఁ జేయు నప్డు దలిదున్నహాతద్దహనార్చులంద సో
దరహితపుత్రపౌత్రసహితంబుగ గ్రమ్మఁడు మీర లందఱున్.

వ. అని జనని తనయు లని మొగమోడక రోషవశతం బలికిన శాప భాషణంబులు విని జనితవిషాదు లగుచు శేషాదులు హృదయంబుల నిండామ భయంబు గలకతంబుఁ దదభిమతంబు సలుప వచ్చినగతిఁ గానిమ్మని చనిరి కర్కోటకుం డనునొక్కపన్నగుండు దురితంబు నకు రోయక నిజప్రాణహితంబుగా మాతృహితంబుఁ జరించె; నంత ననంతపురస్సరు లగునురగవరు లొక్కెడఁ గూడి తమభావి మరణంబునకుఁ బరిహారణంబు దడవి కానక జనకుమీపంబున కరిగి తదీయపాదంబులకుఁ బ్రణామంబు సలిపి యాత్మవృత్తాంతం బంతయు వివరించి, విన్నవించిన నతండు వారల నోడకుండుఁ డని యిట్లనియె.

క. హర యను రెండక్షరములు
నెరపు పడక నిలుచు నెపుడు నెవ్వరియంతః
కరణములకు నిహపరసుఖ
పరికరములు హాస్యబదరభావోజ్జ్వలముల్.

సీ. గంధనాగముల భీకరనఖంబులచేతఁ
గొఱలి మృగేంద్రుండు గూల్చునట్లు
కక్షసంఘముల నుగ్రజ్వాలములచేతఁ
గడఁగి కృశానుండు గాల్చునట్లు
ధారాధరముల నుద్ధతవీజనలచేతఁ
దొడరి సమీరుండు దూల్చునట్లు
తిమిరసంతతులను దీప్తాంశువులచేత
మలసి సప్తాశ్వుండు మాన్చునట్లు
గీ. భక్తభయముల నాగమ్రాకరశిఖర
నప్రవేదిక దివ్యరత్నాయమాన
విమల నిజనామ వరకీర్తనములచేత
నెలమి ఫాలేక్షణుఁడు పొలియించుచుండు.
క. ఆపన్నిశాప్రభాతం
బాపత్సిఖవర్ష మాపదగశతధారం
బాపత్సముద్రబాడబ
మాపరమేశ్వరునిసేవ యనవరతంబున్.
వ. అట్లు గావున సమస్తభువనశరణ్యంబులుం బరమశుభాస్పదంబులు నగుచంద్రధరపదంబులు గొలిచి మఱియు ననుఁడు నాపుకు నురగవల్లభు లందఱుఁ గృతప్రణాము లగుచు జనకు వీడ్కొని పరమపవిత్రంబగుసముద్రపుష్కరాంతరక్షేత్రంబున కరిగి తత్ప్రదేశంబున.
సీ. వదలక కొందఱు శ్రీశ్వరచిన్మయాకార
భావనానాంతరప్రవణు లగుచు
మానక కొందఱు శ్రీశానపావనమంత్ర
జపవిధానాజస్రనిపుణు లగుచు
మఱలక కొందఱు గిరిశపదార్చనా
కలనానిరంతరకలితు లగుచుఁ

బాయక కొందఱు భవమహిమస్తోత్ర
విరచనానవరతనిపుణు లగుచు

గీ. నిట్లు నానాప్రకారంబు నెఱపుచుండఁ
వందఱును భక్తియుక్తితో నర్హముగను
శివుని నొకనిఁ దలఁచుచుఁ జిత్రలీలఁ
జలుపఁ జొచ్చిరి తపము దుశ్చరముగాఁగ.

గీ. తలఁపులును మాటలును జేఁ
తలు శివభజనంబునందె తగులఁగఁ బెఱ్త్రో
వల నెందుఁ దారు దగులక
వలనొప్పుచు భూరినియతి వ్రాలుచు భోగుల్.

ఉ. ఎండకు వానకుం జలికి నెంతయుఁ గొంకక నాలుగగ్నులన్
మండఁ దదీయమధ్యమున మందిరగుంభములేనియచ్చటన్.
నిండినసీటిలోఁపలను నిల్చి భజించిరి నిశ్చేక్రమా
ఖండితనిష్ఠతో ఫణిపికాయ ముదర్కృతాభవున్ శివున్.

వ. ఇట్లు త్రికాలదుస్సహంబుగా ననేకసంవత్సరంబులు తపంబుసేయుచు వాయుభోజను లీశానపదధ్యానతత్పరమానసంబుల నుండు సమయంబున.

సీ. ఎవ్వనిరూపంబు లెల్లలోకములందుఁ
దమమయంబులుగాఁగఁ దనరుచుండు
నెవ్వనితత్త్వంబు లెల్లతేజంబులు
దమమయంబులుగాఁగఁ దనరుచుండు
నెవ్వనినామంబు లెల్లభూతంబులు
దమమయంబులుగాఁగఁ దనరుచుండు
నెవ్వనిమంత్రంబు లెల్లవేదంబులు
దమమయంబులుగాఁగఁ దనరుచుండు

గీ. సతము ప్రత్యక్షమయ్యె నానాగులకును
సలఘుతరభక్తియుక్తికి నాత్మ వలరి
సకలనిర్జరప్రముఖసన్మకుటముకుర
దర్శనీయపదాబ్జసుందరుఁడు హరుఁడు

క. అత్తఱి నురగులమీఁదన్
మొత్తముగం బుష్పవర్షములు గురిసె సము
ద్వృత్తమకరందనంద
న్మత్తమధుపకలకలాయమానస్ఫురణన్.

వ. ఇట్లు మహేశ్వరుం డాత్మలోచనగోచరుం డగుటయు భుజంగ పుంగవులు, ప్రియవిస్మయంబులు హృదయంబులం బొదవఁ దదీయ దివ్యచరణంబులకు నమస్కృతు లాచరించి యిట్లని స్తుతియించిరి.

క. జయ విగతామయ జయ య
క్షయ జయ జయ పరమభావసంశ్రయ జయ చి
న్మయజయ... ... ...
జయ సన్న్యాసిమునీంద్ర సదమలహృదయా.

గీ. రెండురూపంబులు మెండుగా జలదనీ
హారపద వినిహితాస్త్రములుగ
రెండు రూపంబులు మెండుగా గంధసం
ప్రజన సంపాన విశ్రాంతములుగ
రెండురూపంబులు మెండుగా హవ్యప్ర
దాన పరిగ్రహాధారములుగ
రెండురూపంబులు మెండుగాఁ గమనీయ
చాలనోన్మీలనా వాలములుగ

గీ. నుండి విశ్వప్రపంచంబు నిండి చారు
కీర్తిరుచి నొప్పునయ్యష్టమూర్తి నిన్నుఁ

గంటి మానందసంపదఁ గంటి నిపుణ
పరమకరుణామయాపాంగ పాండురాంగ.

క. కరుణింపు మమ్ము జననీ
ఖరశాపజ్వాలనశిఖలఁ గ్రాఁగకయుండన్
శరణాగతజనసాధ్వస
హరణాదరభావ భవ మహాదేవ శివా.

వ. అని యిట్లు పెక్కుభంగులఁ బ్రస్తుతించుచున్న యురగులను బ్రసాద లక్షణంబులు వెలయువీక్షణంబులం దనుపుచు వారలతోడ మీ తపంబునకు మెచ్చి యనుగ్రహంబున వచ్చితి; నింక మాతృదత్త శాపంబువలనం బరితాపంబు వలవదు. తత్పరిహారణంబులుగా నాకాభరణంబులు గండు సుఖం బుండుం డని మచ్చిక నానతిచ్చి యనంతరసమయంబున

మ. వలనారం గబకంబులున్ జఘనమున్ వక్షస్థలంబుం గరం
బులు గంఠంబును గర్ణయుగ్మము శిరంబు న్మున్నుగాఁ దత్తదు
జ్జ్వలగాత్రావయవంబులం దుచితభూషల్ గాను దత్తత్ప్రథా
ముల నాగేంద్రులఁ దాల్చె శంకరుఁడు సంమోదంబు సంధిల్లఁగన్

క. ఉరగభరణరత్నదీధితు
లురువడిఁ దనమేన ...నొరసిఁ పుషశం
కరుఁడునవభానుదీప్తు బ
వెరసినరజతాద్రితోడిపోలుపు వహించెన్.

క. తలచుట్టుబాగు గాశివుఁ
డలవఱచినయహిపుఫణిసహస్రము గడుఁ గ
న్నులపండు(వ య్యె)ముకుటో
జ్జ్వలవిభునకు నిడినయాతపత్రముపోలెన్.

క. హరచరణహస్తముల నూ
పురకంకణరేఖ నున్నభుజగాంకంబుల్
గర మొప్పు సరసిజంబుల
బెరసిన నవబిసము లనఁగఁ బ్రియకరలీలన్.

క. శ్రీకారంబుల క్రిందటి
యీకారంబు లన మెఱసె నీశ్వరకర్ణ
వ్యాకీర్ణకుండలీకృత
గోకర్ణశిలాధిపతు లకుంఠితగరిమన్.

వ. ఇవ్విధంబున నిజశరీరమున కపూర్వశృంగారంబుగాఁ దగిన ఫణి వల్లభుల ధరించి వారలందఱకును బాతాళంబు నివాసంబుగా వినిరించి యాశ్రితవాంఛితపోషణుం డయ్యహిభూషణుం డనన్య సామాన్యవిశేషంబునఁ గైలాసంబునకు విజయంచేసె.

క. తనరి భుజజంగమధారణ
మునఁ దగుశివుని లీల యలవడ గుణియిం
చిన విని వ్రాసినం ద
జ్జనులకుఁ బొరయంగ వెఱచు సర్పభయంబుల్.

పదునొకండవలీల.

ఆ. వె. వినుఁడు సముచితముగ వివరింతు నిటమీఁద
నభవుఁ డవధరించినట్టిలీల
యఖిలవందనీయ మగుచు గంగాధర
నాహ్వయమున నదియు నలరుచుండు.

సీ. తనకీర్తికర్పూరమునఁ జతుర్దశమహా
భువనకరండముల్ పూర్ణములుగఁ
దనప్రతాపానిలమ్మున నన్యరాజన్య
సుభటకాననములు చూర్ణములుగఁ

తనకీర్తికాసారమున నంగనావలో
　　　　కనమీనపోతము ల్గలితములుగఁ
దనదానరవితేజమున విద్వదుద్దామ
　　　　దారిద్ర్యతిమిరముల్ దళితములుగ

ఆ. వె. జగతి వెలయు నుగ్రసముదగ్ర జృంభణా
　　రంభజయరమాకరోత్సవార్థ
　　వృత విభాసితాసి వివిధభూషణపరి
　　స్ఫురితభుజుఁడు సగరధరణివిభుఁడు.

ఉ. వారక యేడుదీవులు నవక్రమహత్త్వము మీఱ నేలెఁ దా
భూరమణుండు మారటబుభుప్రవరుండునుబోలె నిర్మలో
దారగుణానుబంధన విధాపరికీర్తిత చక్రవర్తితా
స్ఫారతరప్రభావప్రతిసంస్తుతిలోల జగత్సమూహుఁడై.

వ. ఒక్కెడ నాఁ డక్కమలాప్తవంశకరుండగు సగరుం డాత్మగతంబున నాత్మజులు లేనివానికి సామ్రాజ్యంబు గలిగియుఁ బూజ్యంబుగాదు గావున బహుతనూభవలాభంబుగాఁ బరమేశ్వరు గుఱించి తపంబాచరించి చరితార్థుండ నగుదునని యూహించి తత్పరత సన్నాహించి యుచితసచివన్యస్త కార్యభారుండును విస్పష్టపరివారుండును నగుచు మహిషీద్వయ సహితంబుగాఁ దుహిన మహీధరంబుకొన కరిగి పావనస్థలంబున నిలచి తీవ్రతర వ్రతచర్యాధుర్యభావంబున ననేకకాలంబు తపంబు సేయుచుండఁగను.

సీ. కటిమండలంబునఁ గనుపట్టు కరిచర్మ
　　　　మలఁతి చీకటితోడఁ జెలిమి సేయఁ
గరశూలమున మీఱు ఘనధార లాఱును
　　　　బాయక ధగధగ ప్రభలనీనఁ

గర్ణసంగతభుజంగములు మస్తకమందు
మణు లరుణాబ్జగుంభములఁ జూడఁ
దలమీఁద నెలకొన్న నెల రెండు కొమ్ములఁ
జాలుచు నమృతంబు జాలువాఱ
వచ్చి సన్నిధిచేసెను వరదయార్ద్రి
భావమున నవ్వసుంధరాపాలునకును
పదయుగప్రణామనిషక్త భక్తలోక
శోకహరణప్రతాపభాసురుఁడు హరుఁడు

ఆ. వె. అట మహీపతియును నా జగత్పతిమ్రోల
సతులతోడఁ గూడఁ జాఁగి మ్రొక్కి
యుచితసరణి హస్తయుగళి ఫాలస్థలిఁ
దెఱఁగుపఱచి యభినుతింపఁ దొణఁగె.

కవిరాజవిరాజితము.

జయవరదాయక సర్వవిధాయక సంయమినాయక సాంధ్రశుభా
శ్రయగుణపోషణ సాధ్వసశోషణ సంగతితోషణ జన్మమహా
భయవినివారణ పాతకహారణ భక్తజనప్రియ భాగ్యకళా
శ్రియకనిరీక్షణ రాక్షసశిక్షణ భావజసంహార రాజధరా ॥
శరణమనామయ సారదయామయ సంగతభామ యశశ్శ్వయశం
మరుదదిగుత్తర మానవిరంతర మంగళశాంతర మానసపం
చరణమనోహర సత్యజయా హర సత్పరిణామ రసావహతా
పరిణతభూషణ పాతకదూషణ భంగివిదూషణ ఫాలదృశా !

వ. అనుచు వినుతించిన శివుఁ డతని నాదరించి కోరికయేమి యనవుడుఁ బ్రజాభర్త పునః ప్రణామంబుసలిపి, దేవ! భవత్ప్రసాదంబున నాకుఁ గుమారు లనేకులు గలుగవలయు ననవుడు, నయ్యుమాధవుండు సగరుతోడ నీభార్యలిద్దఱిలోన నొక్క తెకు వంశకరుండగు సుతుం

డొక్కరుండును వేఱొక్కతెకు నవశ్రిపరాశ్రిములగు పుత్రు
లఱువదివేవురునుం బుట్టుదురు; పొమ్మని యనుజ్ఞయిచ్చిన సఖరి
వారండై రజతాచలంబునకు విజయంచేసె; నిక్కడ మహీపాలుం
డునుం గళత్రద్వయంబుతోడ రా నాత్మనగరంబున కరిగి యుండు
సమయంబున

చ. అల వడ దోఁచె సంగముల నాననము ల్వెలవెల్ల బాఱె న
త్తులు వెడవాడఁజొచ్చెఁ గడుకొరిక లీరికలెత్తెఁ జన్నుము
క్కుల హరినీలరుచి కుంభములం గనుపట్టె నాధరా
తలపతి భార్యలిద్దఱకు దౌహృదకౌతుక ముల్లసిల్లఁగన్.

క. అయబలలో నంతట
నాయతమును మిగుల వలము నగునానుగపుం
గాయ జనించెను నొకతెకు
హేయపడుచుఁ బ్రిజలు నగవ నీశ్వరుమాయన్.

క. అంతటలోనన రెండవ
కాంతయు నిజతేజమునఁ బ్రకామగతి న్భా
స్వంతుని నెనసినసద్గుణ
వంతుని నొకసుతునిఁ గనియె వారని వేడ్కన్.

వ. ఇట్లు దనభార్యలవలన నలాబూఫలంబునుం గుమారుండును నుద్భ
వించుట దాదులవలన విని తెలిఁగని ఖేదమోదంబులు మనంబునం
బెనంగొనఁ గొడుకున కభిరామంబుగా నసమంజసనామంబుగావించి
యనంతరంబ కింకరులం గాంచి షష్టిసహస్ర సంఖ్యాకంబులగునంద
నానీకంబు గలుగు ననుచు శివుండు గృపనిచ్చినవరంబు వృథవుచ్చిన
వదరు పుట్టిన యది; యిట్టిది మన కేటికి బహిష్కరించి రండను
సమయంబున

క. మోహారయమ్మునఁ బలికితి
వోహో యవనీశ వలవ దుడుగుము దగదీ
సాహస మమోఘఫలదం
బాహరునానతి నిరర్థ మగునే తలఁపన్.

క. ఈవదరు కాయలోనివి
కేవలబీజములు వుచ్చి ఘృతకుండికలన్
వేవేగ వేఱువేఱుగ
నీవేళయ యునుపఁ బనుపు మెలమి నృపాలా !

క. అరుదుగ నందు జనింతురు
వరుసన నీకర్కవంశవర యఱువదివే
వురు నందనులు రణాంగణ
పరమపరాక్రములు దీర్ఘబాహాపరిఘుల్.

వ. మఱియు నీయఱువది వేవురకును నేకకాలంబ మృత్యుభయంబు నొదవ నసమంజసుఁడు వంశకరుఁడు గాఁగలఁడని యాకాశసరస్వతి చేటపడం బలికిన విని సగరుండును దదుక్తభంగి నంగీకరించి పెక్కండ్రుపుత్త్రులం బడసెఁ; గొంతకాలంబునకు నంశుమంతుఁడను పేర నసంజసునకుఁ గుమారుండు వొడమె నసంతరసమయంబున

క. వెస వెఱ్ఱివట్టి యంతయుఁ
గొసరక పురదేశజనులకున్ బహుతరసా
ధ్వసముగ మెలంగఁగా న
య్యసమంజసు రాజు విడిచి యవనికిఁ బాపెన్.

గీ. ఇట్లు నిష్కంటకంబుగ నేపు మిగిలి
జగతి నిమ్ముగ నేలుచు సగరవిభుఁడు
దివుట నశ్వమేధమ్మను సవనమునకు
దీక్షఁ గావించియుండి యుదీర్ణమహిమ.

ఉ. యాగతురంగరత్నఁ గొని యావసుధేశుఁడు వేడ్కతోడ దే
జోగరిమాసదృశము నజప్రముఖాస్త్రదురీక్షముం జయా
భాగగుణావతంసముఁ బ్రభూతకఠోరయశఃప్రశంసమున్
సాగరజాతముం బనిచె షష్టిసహస్రగణప్రణీతమున్.

మ. నియమాశ్వంబును వెంట నేమరక పూన్కిన్ క్రమించి యాసాగరో
చ్చయము న్సంగడి నేఁగె విశ్వధరణీసంచార కారంభమ
క్షయ నానారదదంతిరాజి సుభట వ్రాతప్రమాణంబుగన్
వియదాశాంతర మంతయుం బ్రతిరవావిష్కార ఘోరంబునన్.

వ. అంత నిందుండు సగరు మహత్త్వంబు సహింపక మాయాబలంబున మఖహయంబుఁగొని పాతాళంబునం గపిలముని యాశ్రమస్థానంబునఁ గట్టి యరిగె; నట్టిసమయంబున

ఉ. అశ్వముఁ జూడఁ గానక భయంపడి యాసగరాత్మనందను
ల్నిశ్వసనావలి న్వదననీరజము ల్గమలంగ మొత్తమై
యాశ్వనురూపయానముల నక్కడి కక్కడి కేఁగి యేఁగి యా
విశ్వవసుంధరాస్థలి గవేషణచేసిరి పెక్కుభంగులన్.

క. ఇల నిట్టు లరసి యాహయ
తిలకము జాడ గనలేక దివమునకు రయో
జ్జ్వలగతులఁ జనియు నచటం
గలయ వెదకి లేకయున్నఁ గ్రమ్మఱి యలఁతన్.

వ. మధ్యభువనంబునకు వచ్చి యంతకమున్న యగస్త్యునిచేతం గ్రోలంబడి యపనీరంబగు నబ్ధిం జొచ్చి యదియంతయుం ద్రొచ్చి తదీయ ద్వారంబున భుజంగాగారంబునకుఁ జని యక్కడ నొక్కయెడ

క. కనిరా సాగరులొక్కట
మునినాయకు రూఢవృధసముద్గతలీలా
కనవర జ్వాలావీక్షణు?
ఘనలంబజటాకలాపకపిలుం గపిలున్.

ఆ. వె. అంత నతని వెనుక ననుపమ పాదప
స్కంధశాఖఁ దగులఁ గట్టినట్టి
మఖహయంబుఁ జూచి మనమున లేచిన
యలుక నిష్ఠురాత్ము లగుచుఁ గవిసి.

వ. అత్తాపసోత్తముంబట్టి యశ్వచోర! యింక్కడ వోయె దనుచు ననేకరూపంబులఁ గలుగు గర్జనాలాపంబులను దండించిన నతండు దనకు నోదవినయకారణనిందకుఁ గటకటంపడి ఘృతప్లుతహుతవహుండునుంబోలె మండుచు రోషారుణాంతభీషణంబులగు వీక్షణంబులు దెఱచిన.

శా. కల్పాంతావసర ప్రపూర్ణ సముదగ్రవ్యగ్ర వహ్నిచ్ఛటా
కల్పాకారముతోడ విశ్వహరిదాకారాంతర చ్ఛాదనా
కల్పప్రక్రియఁ దద్విలోకముల సాక్షాద్భంగి దీపించి య
స్వల్పజ్వాలలఁ జేర్చె నొక్క యనలం బాసాగరవ్రాతమున్.

వ. ఇట్లమ్మునీశ్వరు కోపానలంబున వారలందఱు మ్రిందిపోయిన, దత్క్రమం బంతయు నారదువలన విని సగరుండును విచారమూర్ఛితం గొంతతడవు నిలచి తనకుందాన తెలిసి తనమనుమని నంశుమంతునిం బిలిచి మఖహయంబు తేరంబనిచిన నరిగి యతండును గపిలమునిం బ్రసన్నతాసనాథుంగా నలవరించి యున్నయెడ.

మ. అతని యాగపూర్తము రయంబున నమ్ముని బుద్ధిఁ గాంచియ
స్థితదయామతి న్హయముచిచ్చి భవత్పితృవర్గనాకథా
మాతతలీల దేవనది నాసగరాదులమీఁదఁ బాఱఁ బ్రి
ఖ్యాతముగాఁగ నీసుతుఁడు గాంచుఁ జుమీ యనిపల్కి పంచినన్.

ఆ. వె. అంశుమంతుఁ డప్పు డానన మమరంగ
మునిపుపాద కమలములకు నెరఁగి

హాయముఁగొనుచుఁ గదలి యవనిమీఁదికి వచ్చి
తాత కెఱుఁగఁజెప్పెఁ దత్క్రమంబు.

వ. అట సగరుండును కృతార్థుండగుచు నంశుమంతుని రాజ్యభారధు
రంధరుం జేసి వనవాసయయ్యె; ఆతండు దిలీపుఁడను మహాపవిత్రా
పుం బడసి తనదురాజసిరికి పట్టంబుగట్టిన ననంతరసమయంబున

ఆ. వె. ఆ దిలీపనామమేదినీభర్తకు
నుదయమందెఁ దా నుదీర్ణఘనుఁడు
దివ్యగమననిపుణ దృఢమహారథుఁడు భ
గీరథుండు జనమనోరథుండు.

ఉ. ఆరవివంశవల్లభుఁ డుదగ్రత నుర్వర నేలె నిర్మల
స్ఫారయశంబు దిక్కులకుఁ బాయనిచందనచర్చగా మహో
దారనిరూఢి దీనుల కుదాత్తనిధానముగా సముల్లస
ద్వీరగుణంబు శత్రులకు దేవపురీపథదర్శనంబుగన్.

వ. అట్లనన్యసామాన్యచరిత్రఖేలనంబునఁ బ్రజాపాలనంబు సేయుచు భగీ
రథుండు వృద్ధసచివవర్గంబువలనఁ గపిలు కోపానలశిఖలఁ దమ
తాతలగు సగరులు గముకుటయును, వారలకు నాకాశగంగా
సమానయనంబున నాకలోకసుఖంబు గలుగుననియమ్మునియంశు
మంతునితోడఁ బలుకుటయు విని యాత్మగతంబున.

ఉ. పంకజగర్భుని న్హృదయపంకజపీఠికమీఁదనిల్పి యా
తంకవిదూరతత్పరత దంకక కొల్చిన నాత్మ మెచ్చి నా
వంకఁ బ్రసన్నభావ మొదవన్ దయసేయఁడె గంగనేల నా
కింక విచారమున్ దపము నేఁడె యిఁ జల్పెదనంచు నేపునన్.

క. రాజ్య మహాభరమంతయుఁ
బూజ్యాన్వయ సచివహితము గాఁజేసి జగ
త్పూజ్యశతాంగమదావళి
వ్యాజ్యాదుల నిల్పి పురమవారణ వెడలెన్.

వ. ఇట్లు వెడలి యొక్కరుండును హిమవన్నగంబున కరిగి సిద్ధమునీంద్ర విరచితసంభావనం బగు నొక్కతపోవనంబున నిలిచి క్రమంబునఁ గందమూలఫలపర్ణజలపవనంబులు కొండొకకాలంబు నడిపి యనంతరంబ నిరాహార నిష్ఠుండును నిరంతర ప్రణవమంత్ర జపగరిష్ఠుండును నగుచు విరించిఁగుఱించి బహుసహస్రవత్సరంబులు తపంబు సేయుకాలంబున

సీ. ఆమ్నాయరాజికీరామలారామంబు
భారతీసుందరీ ప్రాణవిభుఁడు
హృద్యానవద్యోత విద్యాలవాలంబు
హరినాభివారిరుహాంగవిభుఁడు
రాజసందర్భ విభ్రమవిధావాసంబు
హంసనాథ ప్రయాణరతుఁడు
లాహిత మహాఖ్యాకళాన్వితధారంబు ?
సర్వనిర్మాణ ప్రశస్తఘనుఁడు
గీ. రమణఁ జనుదెంచి యా భగీరథనృపాల
మణికి సన్నిధిఁ జేసె నిర్మలదయార్ద్ర
భావుఁ డనుపమవినుతప్రభావుఁ డతులి
తాఘసంశాసనుండు పద్మాసనుండు.

క. ఆనలువచరణములకు
న్వే నలువగు భక్తి మ్రొక్కి వితతానంద
శ్రీ ననమానముగాఁ దన
మానస మలరఁగ నుతించె మానవపతియున్.

వ. అనంతరంబ బ్రహ్మదేవునితోడ దేవా! దేవర తోడ నాకుం బ్రసన్నుండ వేని మత్పితరులగు సగరులకు దుర్గమస్వర్గపదసమారోహణ సోపానపరంపరాయమాన తరంగయగునట్లుగా గంగ నవధరింపు;

మిలాతలమునకుం గొని చనియెద; మీ ప్రసాదంబున ననశ్వర యశంబుగనిమ్ము; నీదయ నని విన్నవించిన భగీరథు నాదరించి విశ్వసృజుం డిట్లనియె

క. క్షితీశనాయక యీయభిమత
మతిదుష్కర మితరజనుల కయ్యెడు నెటు నీ
కతులతపశ్చరణంబున
కతమున నావలపఁ బడయుఁగా సుకర మగున్.

శా. మల్లోకంబుననుండి గంగయిటు సామర్థ్యంబున న్వచ్చుచోఁ
గల్లోలప్రభవన్మహాపతన సద్గాఢప్రవాహార్తిచే
వెల్లంబోవుఁ గరంగి యద్భుతముగా విశ్వంభరాచక్రము
ద్యల్లీల న్హరు వేఁడు జూటమునయుం దాఁగం దదుద్రేకమున్.

వ. ఇట్లు నిరుపద్రవంబుగా గంగ నిన్ననుసరించి ధాత్రికి వచ్చుఁ దత్ప్రకారంబున కుత్సాహము సేయు మని పలికి వారిజసూతి యదృచ్ఛాగమనంబున నరిగె; నట భగీరథుండును బవిత్రామలశరీరుండును సదాచారభరితోపదేశుండును బంచాక్షరీమంత్ర జపాసక్తభావుండును నగుచు నితాంతభంగిఁ దపంబునకుఁ గడంగి,

మ. భవుఁ బూజించు భుజంగమాభరణునిం బ్రార్థించు దాక్షాయణీ
ధవు వర్ణించుఁ బినాకచాపధరునిం దర్కించు నానందసిం
ధువుఁ బాటించు లలాటలోచనుని సంతోషించు నాదిస్వయం
భువుఁ బాలించు నిరంతరంబుఁ దగ నా భూనాథుఁ డుల్లంబునన్.

వ. ఇట్లితరసాధారణత్వదూరంబుగా శాంకరవ్రతాచారంబు నడుపుచు ధారాధరనిరంధ్రముక్త ధారాసంపాత కంపావహంబులగు నహంబుల బట్టబయిటనుండియు, శీతాపమస్పర్శ హిమాలయతుషారసహాప్రచార సమీరభయంకరంబులగు వాసరంబులఁ గుత్తుకబంటి నీళ్లలోపలం జొచ్చియు, సంస్మరణమాత్రభయప్రదానపాత్ర

చండతర చండకర దుస్సహాతపంబులగు దినంబుల నాలుగునగ్గుల నడుమ నిల్చియు దుస్తరశతపశ్శరణంబునఁ గాలంబు నడపుచున్న యెడ

సీ. ఏవేల్పు మొలకంట నెల్లవేల్పులకును
దలపంగ భయదపరిఘాత లయ్యె
నేదేవు మెడహార మెల్లయుర్వరకును
బరగ నపూర్వసంభ్రమమయ్యె
నేదేవు నుదిటిమా పెల్లయజ్ఞములకుఁ
బరయఁ బరిధానపదార్థమయ్యె
నేదేవు సిరసుపూ వెల్లలోకములకు
బరగ నానంద స్వభావమయ్యె

ఆ. వె. అట్టిదేవుఁ డభవుఁ డవ్యయుఁ డమ్మహీ
నాథుతపములకు మనంబులోనఁ
జాల నలరి వచ్చెఁ గైలాసశైలంబు
నందు నుండు పరిమళు లక్ష్మిగొలువ.

వ. ఇట్లు చనుదెంచి సాక్షాత్కరించి భగీరథ! భవదీయతపంబునకు మెచ్చితి వరంబు వేఁడు మనవుంకు నతండును డెందంబున విస్మయానందంబులు వొడవ జగన్నాయకు నడుగులకుఁ బ్రణుతిసలిపి కృతాంజలియై

మ. పరహంస ప్రథమానసంజ్ఞ తిలకింపంగా సదానంద వి
స్ఫురణోదంతి చిదాత్మకంబగుచు నుంచుం గుందు రాకుండ
సుస్థిరకూటస్థితితోడఁ బావన మహత్తేజంబున నీక్షించుచుం
బరగుం బావక తత్త్వభావము శివా! భవావ్యయపాథవా!

ఉ. వేలతరంబుపాదముల వేలతరంబు భుజార్గళంబులన్
వేలతరంబు వక్త్రముల వేలతరంబు నిరీక్షణంబులన్

వేలతరంబు మస్తముల వేలతరంబు నిజాహ్వయంబులన్
వేలతరంబు రూపముల నీ పురుషత్వము నించు నీశ్వరా!

శా. లోకంబుల్ దగఁ గావఁ బ్రోవ నణఁప న్లోలక్రియాభంగి నీ
వా కంజాసన విష్ణురుద్రు లనునాఖ్య న్మూఁటఁ దత్తద్గుణ
స్వీకారం బెసలార భిన్నసరణిం జెన్నారియు న్నీవు బా
హ్యాకారంబున నుండు దొక్కఁడవ సోమా! సోమచూడామణీ.

వ. అని పెక్కుభంగులఁ బ్రస్తుతించి దేవా! దేవర నావలనఁ బ్రస న్నుండవుగావున నేను వెఱవక యొక్కవిన్నపంబు సేయుదు నవధ రింపు; మస్మత్పితరులగు సాగరులకు సాధ్యనాకసిద్ధ్యర్థంబుగా గంగా ప్రవాహంబు ధరణికిం దే నుత్సహించినాఁడఁ దత్పతనవేగంబున భూభాగంబు గరఁగి వెల్లిం బోకయుండ నమ్మహానదికి దిగ్గునప్పుడు విడిదలపట్టుగా భవజ్జటాభరంబున నిలిపి నన్నుఁ జరితార్థుం జేయవే యనుచుం గ్రమ్మఱఁ బ్రణతుండగుటయు శివుం డాదరంబున,

చ. వినుము నరేంద్రచంద్ర! నను వేఁడిన యర్థము ఇచ్చితిం గరం
బనుపమితంబుగాఁగ నట నంబుజగర్భకమండలుస్థలం
బున నెలకొన్నగంగ నతిపుణ్యగుణ ప్రకటానిమంగ నిం
పెనయఁగఁ దెమ్ము వచ్చునెడ నేఁ దల నించెదఁ దత్ప్రవాహమున్.

క. అని యాన తిచ్చి యిట్లా
తనిఁ గడు ధన్యాత్ముఁ జేసి తనయిరుదెసల
న్మనుమిడి ప్రమథులు గొలువఁగ
వినుతసరణి మరలి హరుఁడు విజయంచేసెన్.

వ. అంత నిక్కడ భగీరథమహీధవుండును శివుండు దనతోడ నవధ రించిన సరణి విరించికి సముచితంబుగా విన్నవించిన నతం డాత్మక మండలి నున్న దేవనది దనుకాకారంబునఁ దన్మౌలిశాలాలిత ద్వారంబున వెలువఱచిన నాగంగ యతివినయాంతరంగయగు న మూర్తిలోం దత్పాదకమలంబులకుఁ బ్రణామంబు సల్పి యిట్లనియె.

ఉ. లోలతనీకమండలములోపల నిమ్ముల నున్న నన్ను నేఁ
డేల దయారసామృతవిహీనత వెల్వడఁజేసి తీక్రియ
న్నేమలగు నీ సకాశమున నిల్వక పాయఁగ జాలఁ గావలెం
జాలప్రసాదమొప్ప నఘ సంచయశాసన పంకజాసనా !

క. అనుటయు నాయమరాపగ
యనుకంపాసంపదలకు నాకరమగులో
చనయుగళంబులఁ జూచుచు
వనరుహసంభవుఁడు భక్త వరదుఁడు వలికెన్.

వ. విను మిప్పుడు నిన్ను వెడలించుటకు నొండుగతంబు లేదు; త్రిభు
వన విహితంబగు పని వనుపం దలంచితి; నది యెట్టిదనిన భగీరథుం
డను మహీవరుండు దనపితరులగు సాగరులు పాతాళంబునం గపిలు
కోపశిఖాజ్వాలంబుల నెఱసి పుణ్యలోకంబులం గానక బహుళశోకం
బున మఱుఁగుట విని తత్స్వర్గగమనంబునకు భవదాగమనంబు గార
ణంబని నన్నుగుఱించి తపంబు గావించినవాఁడు గావున నతనికిఁ
బ్రియంబుగా నవని కవతరింపుము

క. భవదవరోహణవేళను
శివదేవుఁడు దాల్చు నిన్నుఁ జిత్రముగ జటా
టవి నంతు ముందు మందుల
నవిరళగతిఁ గొంతిక్షేప మారఁగ నబలా.

క. దివి మందాకినియును నీ
భువి భాగీరథియు నురగభువనంబున భో
గవతియు ననఁగా మఱి యును
వివిధవిశేషాహ్వయముల వెలయుము గంగా!

వ. అని యాక్రమంబునం బెలియంబలికి యొడంబఱచి యజుండు వీడు
కొల్పుటయుఁ దదాజ్ఞాపనంబునకు మాఱుపలుక వెఱచి యున్నదీ

మణి మెట్టకేలకు నియ్యకొని యతని వలగొని యక్కడఁ గదలి వచ్చి శివుండు దన ప్రవాహాభరంబు గపర్దాంతరంబున ధరియింపం బూనుట దలంచి కలుషించి యాత్మగతంబున

మ. వికచాంతర్బహిరుజ్జ్వలన్మహిమ నీవిశ్వప్రపంచంబును
ప్రకటాకార వ్యాపింప నన్ను దన యల్పంబైన జూటంబునన్
సుకరప్రక్రియఁ బూని శంభుఁ డణఁదాల్పం జూచె నాచంద మే
ల కపర్దిత్వము గల్గునే యతని యాలాపంబులం దాహహా!

క. ధరియించుఁ గాక యింకను
గౌరీరమణుండు నాదు ఘనఘనపుమ్మ
వ్యారూఢగాఢలహరీ
ప్రారంభవిశుంభదోఘ పటుఘాతములన్.

గీ. భయదవీచీ ప్రవాహరయమునఁ బాతాళ
బిలము సొచ్చి భ్రమలఁబెట్టి శూలిఁ
జిక్కువఱతు ననుచు గ్రిక్కన జలమయాం
గము ధరించి గంగ గర్వమెసఁగ.

వ. ఇట్లు తనరూపం బనర్గళ లసత్పరిమాణ నిష్ప్రతీపం బగుచుండ నఖండ రయప్రళయ జంఝూపాత సంపాత చలాచల కులాచల సందోహ సందేహ ధామంబులును, సముద్దండ తాండవారంభ సంరంభ ప్రపాదిత భూరితరాభినయశోభిత భుజగకుండల భుజదండ సంకాశంబులును, నధోలోక సవనకులతలభారవహకుదుఃకలాపాప హర పావన స్నానవిధానసమాగతాంబు పరిలుఠత్ఫణి పరిసరాయ మాన ధారాళీఘోరంబులును, రభస ప్రధన నిర్వర్త నోద్వర్తన వ్యక్తవ్యక్తము క్తాఫలకచ్ఛాయాచ్ఛటాస్ఫార డిండీరధవళిమప్రసర ణ్యాలి సిజాకృమిణి భీరిభావ దశదిశాభాగంబులును, నిరంతర గాఢ పరస్పరఘట్టన స్ఫుటదృష్టాద్భుతోద్భూత జలశకల చటుల స్వగ్రసన

జాగ్రత్కపలాయమాన తారకా నికాయంబులును, నతిసమగ్ర
పరంపరాభంగి సమంగీకారకలారంగంబులును నవం దనరుతరంగం
బులు గలిగి, మఱియు భారతీపతిభాషితంబునుం బోలె సర్వతో
ముఖసలలితంబును, విరక్తపురుష మానసంబునుంబోలె దశాలంఘి
సజంఘాలంబును, వర్షాకాల సరోవరంబునుంబోలె నంతరంగపుష్క
రంబును, రసాతలంబునుంబోలెఁ బల్లవిత జిహ్మగమనస్ఫురణంబును
నింద్రజాలవిద్యాకల్పంబునుంబోలె బహుళభ్రమ సంజనితఘురీ
ణంబును, వసుంధరామండలంబునుంబోలె నాకలితానంతప్రవాహ
విజృంభణంబును, బాణతనూభవమనోహరంబునుంబోలె ననిరుద్ధ
వ్యాపార కృతాయోగంబును నై ఘనంబైన వేగంబున మెఱయు
చుండి, నిలుపుసాలక విరుగంబడియు, వెలితివడని యుబ్బుకలిమిం
గ్రాలుచు నొక్క తెల్లగాఁ బ్రబలియుఁ, బలుచాయలం జూపుచు
నక్కడక్కడం జెదరఁబఱచి నొక్కమొగిఁ బొడమఁజాఁగుచు మీఁది
మీఁదన మెఱసి నిగుడియు, నగ్గలంపులోఁతున మీఱుచుఁ జదల
కతలంగడలుకొనియు, మేర మెఱుకపడక నిక్కుచు గాడంబట్టగుట
గల్గియు, కొండలకందని సరణిం జరించుచుఁ జాల మెత్తనిపగిది నభ
పుమిగులియుఁ, గడమవడక పరసందనమునఁ దుదిముట్టుచు విచ్చి
విచ్చి వెల్లివిరిసియున్నెడ తెగని పెక్కువం బ్రకటించుచుఁ, గరంబు
విస్మయకరంబుగా నభిరామశృంగారంబుతోడ నమ్మహానది జగ
త్సంహారంబునకుఁ గడంగునట్లు వచ్చు సమయంబున

గీ. అమర గణవల్లభాది దేవాధిపతులు
దివిజమునివర్గములు దేట తెల్లఁగాగ
నంతరిక్షాపగాబలోదగ్రగర్వ
కలన మంతయు నాత్మలోఁ దెలిసి యపుడు.

సీ. అధిక నిరూఢగఁ దనరువ ర్తనములు
రయచిత్రగతి లసద్రథములుగను
నెఱయ పెక్కువతోడ నిక్కుతరంగము
లతులితాంకుశభీత హస్తులుగను
బవనాహతులఁ దెగి పడుజలశకలముల్
ఖంతవుగుఱ్ఱాల పంజుగాఁగ
మునుముట్ట ముంగిలి మొనగట్టి సింధువు
లెలగోలు నడుచు కాల్బలములుగను

గీ. నిగుడి దాడిగా మందాకినీనితాంత
భయదవాహిని యిటవచ్చె ప్రథమలీలఁ
దనకు దుర్వారవేగ ప్రతాపమొప్ప
నింక నెవ్వారు వారియింతు రీక్రమంబు.

క. తడసిన కర్జము దప్పం
దడయక యీ దుస్తరాపదం బాపుచు ను
గ్గడువున మనములఁ గావఁగ
మృడుఁ డొకరుఁడగాక వేఱ మేరలు గలవే.

క. ఆపదలు వొందుతావుల
నేపఱకుండంగ విశ్వమంతయు గరుణం
బ్రాపగుచు మనుపనెవ్వరు
నోపరు వెలుపలనులోన నుగ్రుఁడు దక్కన్.

వ. అను తలంపుల నా జగన్నాథు చరణంబులు దలంచుచు వెల్లఁవనం-బులు మొఁగంబులఁ గడలుకొని భువనంబులకు భద్రంబుగా రుద్ర సూక్తంబులు జపియించుచుండి రట్టియెడఁ నాగంగదర్పసంపదయును సురాసురాదులదీనావస్థయును దివ్యచిత్తంబున నెఱింగిన సర్వజ్ఞుండు నగవును గరుణయు నాత్మఁ బెనఁగొన నాతఁడంబయాదంచితప్రభావంబున,

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు, కాకినాడ.

వ్యయనామసంవత్సరము

(1946—47)

ఆయవ్యయపట్టిక.

వ్యయనామసంవత్సరము.

1946—47.

ఆ య ము.

			మొ
1. సంవత్సర ప్రారంభమున నిలువగత ఆడిట్ రిపోర్టు ప్రకారము			392-
2. వడ్డి			799-
(a) శ్రీ వెంకటగిరి మహారాజావారు ఇచ్చిన గవర్నమెంటు పత్రముమీద 6 నెలలకు; వచ్చిన వడ్డి జూలై 1946 సం॥లో	175-0-0.	325- 0- 0	
తిరిగి 6 నెలలకు 18-3-47 న	150- 0- 0		
(b) సెప్టెంబరు1946సం॥లో 3½% to 3%లోన్ బాండ్సుకు మార్చినప్పుడు వచ్చినవడ్డి ముదరా బాపతు.		73- 14- 0	
(c) శ్రీ బొబ్బిలిమహారాజావారు యిచ్చిన వార్ బాండ్ మీద 4% చొ॥ 6 నెలలకు సెప్టెంబరు నెలలో 1946 సం॥లో వచ్చిన వడ్డి బాపతు.	200-0-0	400- 0- 0	
తిరిగి 6 నెలలకు 18-8-47న వచ్చినవడ్డి	200-0-0		
(d) సేవింగ్సు బ్యాంకివడ్డి		0-11- 0	
. పత్రిక చందాలు			29-
. పుస్తక విక్రయము			986-
కె. రామనాధముగారు చెల్లించిన రు45 లు నష్టము చేసిన పుస్తకముల విలువ 48-12-0 పోను నిలువ			1-
. ఇతర జమలు			16-1
కొల్లూరి సుబ్రహ్మణ్యముగారు	15- 0-0		
కొత్తపల్లి సుబ్రహ్మణ్యముగారు	1-14-0		
. చేబదుళ్లు:-రు 400 లలో తీర్చిన రు 200 లు పోను			200-
			2424-15

వ్యయము.

	మొత్త
ఉద్యోగుల జీతములు	1155- 0-
ఉద్యోగుల ప్రయాణవ్యయములు	2- 0-
3. పోస్టు వ్యయములు	40- 6-
4. పత్రిక ముద్రణము	100- 0-
5. పత్రికకు కాగితము	1- 1-
6. బైండింగు	370-11
పత్రికలకు చందాలు	28-10-
కొనిన పుస్తకములు	64- 6-
బ్యాంకి చిల్లర వ్యయము	2- 0-
ఇతర వ్యయములు	53- 8-
సాదరు	167-15-
12. కె. రామనాథముగారు; పార్థివ సం॥లో పుస్తకములకుగాను చెల్లించినసొమ్ము రు 45 లు ఆదాయములో పుస్తకవిక్రయమునకు రు 43-12-0 లున్ను పోను వారిబాపతు నిలువ రు 1-4 0 లు చూపించినది	45- 0-
చిరా నిలువ	394- 4-
ఇంపీరియల్ బ్యాంకి సేవింగ్సులో 79- 0-7	
కార్యదర్శిగారివద్ద నిలువ 315- 4-1	
	2424-15-11

కిళాంబి రాఘవాచార్యులు,

వింజమూరి వెంకన్న,

కార్యదర్శులు,

...వాడ. }
...-47. }

కాశీభట్ల సుబ్బయ్యశాస్త్రి,

అధ్యక్షుడు.

పళ్ళె వెంకటహనుమంతరావు,

పుస్తకవిక్రయము.

విప్రనారాయణ చరిత్రము	5- 4-0	వాయువాచకము	1-18
జైమిని భారతము	8-12-8	సింహాసనద్వాత్రింశిక 1-వ భాగం	7-12
యుద్ధమల్లుని శాసనము	8-13 6	2-వ భాగం	7-12
జ్యోతిశ్శాస్త్రసారము	2-12 3	నిఘంటు చరిత్రము	2- 5
జ్ఞానప్రసూనాంబికా శతకము	0- 8-9	ఆంధ్రకౌముది	2-13
సర్వేశ్వర శతకము	0-10-9	బాలభారతము	2- 2
కావ్యాలంకార చూడామణి	1-15-6	ద్రావిడియన్ లెక్సికోగ్రాఫి	0- 7
అకారాద్యనుక్రమగ్రంథ సూచిక	8-10-9	ఏ ఫేజు ఆఫ్ లిటరరీ తెలుగు	0-14
శివతత్త్వ సారము	7- 7-9	చాటుధారా చమత్కారసారః	2- 6
ప్రాకృత భాషోత్పత్తి	4- 1-8	సాంబోపాఖ్యానము	4-11
చంద్రభాను చరిత్రము	5- 7-0	రసార్ణవాలంకారము	1-18
ఆర్యభాషా విభాగము	2-12-8	కవిజనోజ్జీవని పదపద్యములు	1- 8
ప్రాక్స్వరంగములు	0-14-9	రఘునాథ రామాయణము	1- 6
మన్నారుదాస విలాస నాటకము	2- 9-9	రజతోత్సవ సంపుటము	5- 8
కాళింద్రీ కన్యాపరిణయము		ఆంధ్రసాహిత్య పరిషద్వృత్తాంతము	0- 7
1-వ భాగము	7- 5-6	అరవదేశమందలి ఆంధ్రవాఙ్మయము	1- 2
2-వ భాగము	8- 2-9	లక్షణ సారసంగ్రహము	1-15
కొడ్డవాటి రెండు శాసనములు	1- 2-6	లౌకికన్యాయవివరణము	2- 4
ఆంధ్రధాతుమాల	2-12-0	శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర	
శాసన పద్యమంజరి 1-వ భాగం	15-11-0	నిఘంటువు 1-వ భాగం	207- 6
2-వ భాగం	8- 8-6	2-వ భాగం	168- 0
శతకముద్రణము 1-వ భాగం	4- 1-9	3 వ భాగం	177-12
2-వ భాగం	8- 7-0	4-వ భాగం	195-12
తంజావూరు సరస్వతీ భాండాగారం		సీతారామ చరిత్రము	0-18
II భాగము	1- 12-9	ఉత్తరరామ చరిత్రము	30- 4
III భాగము	1- 1[illegible]-9	అమరుకము	8-1[illegible]
సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణము	1- 18-8	చంపూ రామాయణము	8-18
రసాభరణము	2-18-9	ఆధునికాంధ్ర వాఙ్మయ	
ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి	2-18-8	వికాస వైఖరి	7- [illegible]
షోడశ కుమార చరిత్రము	1-14-9		
హంస సందేశము	0- 7-6		948-1[illegible]

ఆంగ్ల భాష సర్వస్వము
సంపుటము 37